

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKİYATRİ ANABİLİM DALI
TIBBİ PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ESKİŞEHİR İLİ ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA ÇALIŞAN
ÖĞRETMENLERİN TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyda URFALI AKSOY

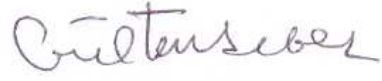
Danışman: Prof. Dr. Gülten SEBER

ŞUBAT, 2007

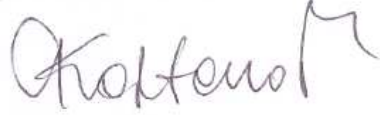
KABUL VE ONAY SAYFASI

Şeyda URFALI AKSOY'un **Yüksek Lisans Tezi** olarak hazırladığı **“Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi”** başlıklı bu çalışma, jürimizce Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

ÜYE: Prof.Dr. Gülten SEBER

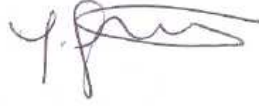
ÜYE: Prof.Dr. Cem KAPTANOĞLU

ÜYE: Prof.Dr. Gönül KIRCAALİ-İFTAR

ÜYE: Prof.Dr. Yasemin BALCI

ÜYE: Doç.Dr. Gökay AKSARAY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 27.../02./2007 tarih ve 691.../2226 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr.Ferruh YÜCEL

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Eskişehir ilinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirleyerek bazı demografik ve mesleki değişkenler açısından tükenmişlik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakmaktır.

Çalışmaya 2005-2006 eğitim öğretim yılı içerisinde Eskişehir ili merkez ilçede zihinsel ve işitme engelli çocuklara hizmet veren Milli Eğitim Bakanlığına ve Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı okullarda görev yapmakta olan 104 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak Eskişehir’de bulunan toplam 5 okul araştırmanın evrenini oluşturmuş ve araştırma için örneklem alınmamış tüm evren araştırmaya dahil edilmiştir.

Tükenmişlik düzeylerini belirlemek için “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ve kişisel bilgiler için araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği’nden elde edilen puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Gruplar arasında anlamlı düzeyde fark olup olmadığını saptamak amacı ile ikili gruplarda z, çoklu gruplarda varyans analizi, farkın kaynağını bulmak amacı ile de Tukey-HSD testi uygulanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin duygusal tükenme alt boyutunda cinsiyet, medeni durum, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulma, çalıştıkları ortamdan memnun olma, idarecilerin de yaptığı işle ilgili olarak taktir görme, çalıştıkları kurumda ödül ve ceza sisteminin adil olarak işlemesi, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulması ve velilerle ilgili sorun yaşama; duyarsızlaşma alt boyutunda cinsiyet, medeni durum, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulma ve isteyerek yapma, çalıştıkları ortamdan memnun olma, idarecilerin de yaptığı işle ilgili olarak taktir görme, yakınları arasında özel eğitime ihtiyacı olan birinin olması, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulması, velilerle ilgili sorun yaşama; kişisel başarı alt boyutunda medeni durum, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapma, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulma, sosyo-ekonomik durum,

Çalışma hayatında iş arkadaşlarından destek grme değişkenlerine gre farklılık gsterdiği saptanmıştır.

Anahtar Szckler: zel eğitim, ğretmen, Tkenmişlik

ABSTRACT

The aim of this study is to establish the burnout levels among the special education teachers employed in Eskişehir province and to observe whether the burnout scores vary in view of some demographic and occupational variables.

This study was participated by 104 teachers serving in schools affiliated to the Ministry of National Education and the Supreme Education Board where the children with mental and auditory disability are educated in central district of Eskişehir province during the 2005-2006 education and training term. The 5 schools in Eskişehir province set the universe of the research and the whole universe from which no sampling has been obtained for research purposes was included within the scope of the research.

“Maslach Burnout Inventory “ and “Personal Information Form” have been used to identify the burnout levels. The arithmetical averages and the Standard deviations of the scores obtained from the “Maslach Burnout Inventory” were also estimated. The z test in groups of two, variance analysis in multiple groups were applied to identify whether there is a significant difference among the groups and Tukey-HSD test was used to find out the origin of any difference.

As a result of the analysis performed, it was detected that the burnout levels of the special education teachers who participated in the study varied at the sub-dimension of emotional burnout according to the variables of gender, marital status, deeming the job appropriate for oneself, being pleased with the working atmosphere, being appreciated by the administrators for the job performed, existence of a fair award and punishment system under operation in the institution of employment, the job to reach its due status within the society and encountering problems with regards the guardians of students; at the sub-dimension of insensitivity according to variables of gender, marital status, deeming the job appropriate for oneself and to perform the job in a willing manner, being pleased with the working atmosphere, being appreciated by the

administrators for the job performed, existence of somebody in need of special education around oneself, encountering problems with the guardians of students; at the sub-dimension of personal accomplishment according to variables of marital status, performing the job willingly, deeming the job appropriate for oneself, socio-economic status, receiving the support of colleagues on the job.

Key Words: Special education, Teacher, Burnout.

ÖZGEÇMİŞ

Şeyda URFALI AKSOY

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı Tıbbi Psikoloji Bilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans	1998	Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara
Lise	1993	SSK Ankara Ana Çocuk Sağlığı Meslek Lisesi Ankara

İş

2006 -	Rehber Öğretmen, Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Müzik ve Bale Okulu
2004 -2006	Rehber Öğretmen, Uluönder Eğitim Uygulama Okulu
1993 -2004	Hemşire, SSK Ankara Ulus Hastanesi

Profesyonel Eğitim Kursları

2006	Psikoeğitim Rehberlik ve Araştırma Merkezi	ESKİŞEHİR
2006	Eğitimde Drama Milli Eğitim Müdürlüğü	ESKİŞEHİR

2005	Bilgisayar Kullanım Kursu Milli Eğitim Müdürlüğü	ESKİŞEHİR
2002	Kuruluş İçi Kalite Tetkikleri Türk Standartları Enstitüsü	ANKARA
2002	TS-EN-ISO 9000:2000 Kalite Yönetim Sistemi Temel Eğitim ve Kalite Sistem Dokümantasyonu	ANKARA
2003	Aile ve Evlilik Terapisi ODTÜ-SEM	ANKARA
2002	Okul Öncesi Kurumlarda Oyun ve Resim Etkinliklerinin Niteliğinin Değerlendirilmesi ve Yönlendirilmesi Türk Psikologlar Derneği	ANKARA
2001	Aile ve Evlilik Terapisi ODTÜ-SEM	ANKARA
2001	WSCR-R (Weschler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği) Türk Psikologlar Derneği	ANKARA
1999	İngilizce Dil Eğitim Programı	ODTÜ ANKARA

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı :Emirdağ / AFYON, 09.05.1975
Cinsiyet :Kadın
Yabancı Dil :İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
SUMMARY	iii
ÖZGEÇMİŞ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1 HİPOTEZLER	5
1.2 SINIRLILIKLAR	5
1.3 TANIMLAR	5
2. GENEL BİLGİLER	7
2.1 Tükenmişlik Kavramı	7
2.2 Tükenmişlik Modelleri	8
2.2.1 Freudenberger'in Katkıları	9
2.2.2 Maslach Tükenmişlik Modeli	9
2.2.3 Perlman ve Hartman'ın Tükenmişlik Modeli	11
2.2.4 Meire'in Tükenmişlik Modeli	14
2.2.5 Suran ve Sheridan'ın Tükenmişlik Modeli	16
2.2.6 Edelwich ve Brodsky Tükenmişlik Modeli	19
2.3 Tükenmişliğin Nedenleri	20
2.4 Tükenmişliğin Belirtileri	23
2.5 Tükenmişliğin Sonuçları	25
3. GEREÇ VE YÖNTEM	28
3.1 Araştırma Modeli	28
3.2 Evren ve Örneklem	28
3.3 Veri Toplama Araçları	28
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	29
3.3.2 Maslach Tükenmişlik Envanteri	29

3.3.2.1	Maslach Tükenmişlik Envanterinin Puanlanması	30
3.3.2.2	Maslach Tükenmişlik Envanterinin Geçerliliği	31
3.3.2.3	Maslach Tükenmişlik Envanterinin Güvenirliği	31
3.4	Veri Toplama Araçlarının Uygulanması	33
3.5	Verilerin Analizi	34
4.	BULGULAR	35
4.1	Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları	35
4.2	Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Meslek Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları	37
4.3	Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	39
4.4	Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Tükenmişlik Düzeyine İlişkin Bulgular	41
4.4.1	Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	41
4.4.2	Yaş Değişkeni Açısından Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	43
4.4.3	Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	44
4.4.4	Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	48
4.4.5	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	50
4.4.6	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Toplam Çalışma Yılı Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	51
4.4.7	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	53
4.4.8	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği İsteyerek Yapıp Yapmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	54

4.4.9	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğini Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	55
4.4.10	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	56
4.4.11	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Olup Olmaması Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	58
4.4.12	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	59
4.4.13	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	62
4.4.14	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	63
4.4.15	Özel Eğitim Öğretmenlerinin İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	64
4.4.16	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp Düşünmemeleri Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	66
4.4.17	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	67
4.4.18	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıftaki Öğrenci Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	69
4.4.19	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp Yaşamamaları Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular	70
5.	TARTIŞMA	72

6.	SONUÇ ve ÖNERİLER	82
6.1	Sonuç	82
6.2	Öneriler	85
7.	KAYNAKLAR	87
EKLER		
EK-1	Kişisel Bilgi Formu	94
EK-2	Maslach Tükenmişlik Envanteri	95

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Frekans Dağılımları	35
Tablo 2. Meslek Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları	37
Tablo 3. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Betimleyici İstatistikleri	40
Tablo 4. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	41
Tablo 5. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	42
Tablo 6. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	43
Tablo 7. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 8. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	45
Tablo 9. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	46
Tablo 10. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Tukey-HSD testi Sonuçları	47

Tablo 11. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	48
Tablo 12. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	49
Tablo 13. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışmakta Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	50
Tablo 14. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	51
Tablo 15. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Toplam Çalışma Yılı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	51
Tablo 16. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Toplam Çalışma Yılı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	52
Tablo 17. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	53
Tablo 18. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	53
Tablo 19. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği İsteyerek Yapıp Yapmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	54

Tablo 20. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği İsteyerek Yapıp Yapmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	55
Tablo 21. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğini Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	55
Tablo 22. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	56
Tablo 23. Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	57
Tablo 24. Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	57
Tablo 25. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Olup Olamaması Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	58
Tablo 26. Öğretmenlerinin Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Olup Olamaması Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	59
Tablo 27. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	59

Tablo 28. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları

Tablo 29. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

61

Tablo 30. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

62

Tablo 31. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

63

Tablo 32. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

63

Tablo 33. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

64

Tablo 34. Özel Eğitim Öğretmenlerinin İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

65

Tablo 35. Özel Eğitim Öğretmenlerinin İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

65

Tablo 36. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül Ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp Düşünmemeleri Değişkenine Göre

Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	66
Tablo 37. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül Ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp Düşünmemeleri Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	67
Tablo 38. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	68
Tablo 39. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	68
Tablo 40. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıftaki Öğrenci Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	69
Tablo 41. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıftaki Öğrenci Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	70
Tablo 42. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp Yaşamamaları Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları	71
Tablo 43. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp yaşamamaları Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri	71

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Çalışan insanların yaşamlarının çoğu iş ortamında geçmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, iş ortamında karşılaşılan her farklı durum birey için sorun haline gelebildiği gibi kişinin stres yaşamasına da neden olduğunu belirtmek gerekir. İnsanlarla ilgili olarak çalışılan mesleklerde; duygusal süreçlerin yoğunluğu, sürekli insanlarla ilişki ve etkileşimin gerekliliği, kişilik özelliklerinin çalışmaları etkilemesi stresin daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır (19). Stres, organizmanın bedensel ve ruhsal sınırlarının tehdit edilmesi ve zorlanması ile ortaya çıkan bir durumdur. Stres verici olay çok ciddi ise ve uzun sürerse, organizma için tükenme basamağına gelinir (2).

Çalışma ortamı, iş yerindeki karmaşık ilişkiler, rol karmaşası, kurumun işleyişindeki aksaklıklar ve statü gibi etkenler çalışan bireyleri olumsuz şekilde etkilemeye başladığında tükenmişlik yaşanması kaçınılmaz bir son olarak ortaya çıkmaktadır (44).

İş yaşamını ve yaşamın diğer alanlarını olumsuz yönde etkilemesi nedeni ile tükenmişlik, Ergin (1996)'in ifade ettiği gibi, son yirmi yıldır araştırmacıların dikkatini çeken bir konu olmuştur (20). Birey ve örgütler açısından önemli sonuçlar doğurabilmesi nedeniyle, özellikle çalışanların işlerine ilişkin tutumlarının ve tükenmişliklerinin kişiyi nasıl etkilediği, araştırmacıların üzerinde önemle durdukları konulardır (41).

Doktor, hemşire, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve bankacılık gibi insanlarla çalışılan ve onlarla daha fazla ilgi ve yüz yüze ilişki gerektiren mesleklerde, etkileşime girilen ve hizmet verilen bireylerin birer canlı olması hizmet verenlerde ayrıca bir sorumluluk uyandırmakta ve yıpranma daha fazla yaşanmaktadır (47). İnsanlarla çalışılan mesleklerdeki bu gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda tükenmişlik yaşanmasının kaçınılmaz olabileceği düşünülebilir.

Öğretmenlerin genel olarak diğer mesleklerde çalışan kişilerin yaşadığı ortalama stresten daha fazlasını yaşadıkları kabul edilmektedir. Çünkü eğitim öğretim hizmetlerin de; öğrenci-öğretmen, okul-aile çatışmaları, öğrencilerin disiplin sorunları, aşırı kalabalık sınıflar ve yetersiz fiziki koşullar, fazla bürokratik iş, düşük ücret, terfi etme güçlükleri, toplumun eleştirileri, toplum desteğinin az olması, sosyal ve politik güçlerin eğitim kurumları üzerindeki baskıları, ödüllendirme ve kurumda karar sürecine katılımın yetersiz olması gibi sorunlar mevcuttur. Bu sorunlar stres, kaygı ve tükenmişliğin ortaya çıkmasına yol açmakta, düşük iş performansı, işe yönelik olumsuz tutumlar, sıkça tekrarlanan iş devamsızlıkları, işten ayrılmak isteme ve hatta fiziksel, ruhsal sağlıkta bozulma gibi sonuçlara yol açarak gerek eğitim ortamına, gerek öğrencilere, ailelere ve tüm topluma olumsuz yansımaktadır (14).

Öğretmenlerde tükenmişliğin ortaya çıkmasında, çalışılan çocukların özellikleri, öğretmenlerin bu iş için hazır olmaları ile çocukları kontrol etmede güçlüklerin olması tükenmişliğe yol açan etmenlerin başında gelmektedir (49). Bu nedenle farklı eğitim ortamlarında, değişik özür gruplarında ki çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişliklerinin incelenmesi gerekli olmaktadır. Özürlü çocuklarla çalışmak farklı teknik ve yöntemleri kullanmayı, çocukla çok yakın ve birebir çalışmayı gerektirmekte ancak çocukta gelişme çoğu zaman çok yavaş olabilmektedir.

Özürlü çocukların eğitimi söz konusu olduğunda bu alanda görev yapan öğretmenlerin de en az aileler kadar sabır ve öz veri göstermeleri gerektiği açıktır. Öte yandan özürlü çocukların, normal akranlarına göre bakım ve eğitiminin daha fazla sabır ve özveri gerektirdiği ve daha fazla zorlayıcı olabildiği bilinmektedir (26,14). Nitekim en stresli meslekler arasında sayılan öğretmenlik mesleği, özürlü çocukların eğitimi söz konusu olduğunda bu çocukların kişisel özelliklerinden dolayı daha da stresli hale gelmektedir. Özellikle, öğrencilerle doğrudan temasın yoğunluğuna bağlı olarak, özel eğitim öğretmenlerinin diğer öğretmenlere oranla tükenmişliği daha fazla yaşamaya yatkın oldukları belirtilmektedir (26).

Ülkemizde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin çalışma koşullarına göz atıldığında birçok problem ortaya çıkmaktadır. Öncelikle özel eğitim alanında yetişmiş öğretmen sayısı oldukça azdır. Ancak son yıllarda üniversitelerin özel eğitim bölümü mezunları alanda hizmet vermeye başlamış fakat mezun sayısı ülkemizdeki özel eğitim öğretmeni ihtiyacını karşılayacak yeterliliğe ulaşamamıştır. Bu nedenle zihinsel, işitme, görme engelli ve otistik çocuklar için açılan kurumlarda/sınıflarda hizmet veren öğretmenlerin çoğu farklı branşlardan gelen öğretmenlerdir. Bu durum, öğretmenleri hiç tanımadıkları, özelliklerini bilmedikleri çocuklarla karşı karşıya bırakmakta, çoğunlukla bu çocuklardan düşük beklentileri, eğitim ve öğretim ortamını olumsuz yönde etkilemektedir. Gerekli bilgi ve deneyim olmadan farklı özelliklerdeki çocuklarla çalışmanın öğretmenler için çok yıpratıcı ve yorucu olduğu açıktır (1).

Özel eğitim kurumlarının sayıca azlığı, bu kurumlardaki araç-gereç eksikliği, fiziksel koşulların öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalması bu kurumda çalışan öğretmenleri zor durumda bırakmaktadır. Öğretmenler, özel eğitim alanında bilgi ve deneyimli olsalar bile bu sorunlar nedeni ile güçlükler yaşamaktadırlar (1). Çocukların gereksinimlerini karşılayacak programlar oluşturulması, olası davranış problemlerinin önlenmesi, var olan davranış problemlerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması gibi sorunlarla genellikle destek almadan başa çıkmaya çalışmaktadırlar.

Engelli çocuklarla çalışmak ve onların gereksinimini karşılamaya çalışmanın yanı sıra, bu çocukların aileleri ile de çalışmak, onları çocukların eğitim ve öğretimi ile ilgili olarak yönlendirmek, uygun destek alabilecekleri kurum ve kuruluşlar hakkında bilgilendirmek de öğretmenlerin temel sorumlulukları arasındadır. Özellikle eğitim-öğretimde ev-okul paralelliğini sağlayabilmek için öğretmenin anne-babalarla nitelikli işbirliği yapması gerekmektedir. Ancak kendisi özel eğitim alanında bilgili ve deneyimli olmayan ve öğretim sürecinde birçok sorun yaşayan öğretmenlerin, anne babaların bu gereksinimleri karşılaması da mümkün olamamaktadır. Bu da alanda çalışan öğretmenlerin kendilerini daha da baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır (1,49).

Bütün bu koşullar göz önüne alındığında, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik yaşama olasılıkları hiç de az görünmemekte; birçok öğretmen engelli olmayan öğrencilerle çalışma yolunu aramaktadır. Bu durum gerek özel eğitimin niteliğinin azalması gerekse öğretmen nitelik ve niceliğinin azalması ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca, sistemde eğitim alan engelli çocukların eğitimden yararlanma oranları azalmakta, gereksinimleri karşılanamamakta ve eğitimin etkililiği de sağlanamamaktadır.

Bu temel nedenlerden dolayı özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik konusunda bilgilenme, nedenlerini anlama ve baş etmek için gereken önlemleri öğrenmede yardıma gereksinim duydukları düşünülerek bu araştırmaya gerek duyulmuştur.

Bu araştırma sonuçlarının özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişliklerini azaltarak onların yaşam kalitelerini arttırmalarına yardım edeceği düşünülmektedir. Böylece hem ekonomik hem de toplumsal açıdan tükenmişliğin getireceği bedellerin önüne geçilmesi sağlanabilir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı; özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek, iki farklı özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasında fark olup olmadığını incelemek ve tükenmişliğe etki eden değişkenleri belirlemektir.

1.1. Hipotezler

- 1.Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri yüksektir.
- 2.Zihinsel engelliler okullunda görevli öğretmenlerle işitme engelliler okulunda görevli öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasında fark vardır.
- 3.Öğretmenlerin tükenmişlik puanları, kişisel bilgi formuyla (Ek-1) belirlenen (cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, çalışma yılı, öğrenci sayısı, mezun olunan alan v.b) değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir.

1.2. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir:

- 1.Araştırma, Eskişehir ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı zihinsel ve işitme engelliler okullarında görevli öğretmenler,
- 2.Anadolu üniversitesine bağlı Engelliler Araştırma Enstitüsü ve İşitme Engelli Çocuklar Araştırma ve Eğitim Merkezin(İÇEM) de görevli öğretmenler ile sınırlıdır.
- 3.Araştırma bulguları, araştırmada kullanılan Maslach Tükenmişlik Envanteri ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile toplanan verilerle sınırlıdır.

1.3. Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan bazı kavramlar aşağıdaki anlamlarda kullanılmıştır.

Tükenmişlik: İş gereği insanlarla yoğun ilişki içerisinde olan bireylerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı sendromudur (36).

Duygusal Tükenme (DT): Çalışanların yorgunluk ve duygusal yönden kendilerini aşırı yıpranmış hissetmeleri gibi duygularındaki artış olarak tanımlanmaktadır (35).

Duyarsızlaşma (DU): Kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, onların kendilerine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın ve duygudan yoksun şekilde davranmasıdır (36).

Kişisel Başarısızlık (KB): Kişinin kendini olumsuz değerlendirmesi ve kişisel başarı eksikliği olarak tanımlanmaktadır (35).

Özel Eğitim: Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime "özel eğitim" denir.

Özel Eğitim Okulu: Engelli çocukların devam ettiği, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı yatılı ve gündüzlü resmi okullardır (14).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. TÜKENMİŞLİK KAVRAMI

Tükenmişlik kavramının tanımı:

Literatür incelendiğinde tükenmişliğin psikolojik bir olgu olduğu konusunda araştırmacıların bir fikir birliğine vardıkları ancak tükenmişliği tanımlama konusunda ortak bir görüşe varamadıkları görülmektedir.1980’li yılların başlarına kadar tükenmişlik konusunda sistemli çalışmalar yapılmamıştır.1980’li yıllardan sonra tükenmişlik daha net olarak tanımlanmıştır.Çalışanların işe ilişkin tutumlarını, motivasyonunu ve dolayısı ile meslek gruplarını etkilediği için özellikle son yirmi yılda tükenmişlikle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır.

Ergin’in belirttiğine göre (19), tükenmişlik ilk kez Freudenberg’in (1974) stresle ilgili yaptığı ve “Journel of Social Issues”da yayınladığı çalışmada yer alan, Maslach ve Pines(1978) tarafından yapılan çalışmalar ile psikoloji alan yazınına giren ve üzerinde 1970’li yıllardan beri çalışılmakta olan bir kavramdır. Freudenberg tarafından tükenmişlik; enerji, güç veya kaynaklar üzerindeki aşırı istekler ve taleplerden dolayı tükenmeye başlamak olarak tanımlanmış (22), kavramın işe vuruk tanımı ise daha sonra, tükenmişlik kavramının en önemli isimlerinden biri olan Maslach(1986) tarafından yapılmıştır (37).

Konuyla ilgili olarak yapılan ilk çalışmalarda, birçok kişiyi etkilemesine rağmen gerçekte tükenmişliğin ne olduğu ile ilgili anlaşılmayan noktalar olduğu belirtilmiştir (26). Bu nedenle ilk on yıl içerisinde tükenmişlik çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Bunlardan bazılarına bakacak olursak;

Freudenberg’in tanımıyla tükenmişlik “enerji, güç veya kaynaklar üzerindeki aşırı istekler ve taleplerden dolayı tükenmeye başlamak”(22),

Edelwich ve Brodsky (1980), “bir çalışmanın ne kadar yoğun olduğunun fark edilmesindeki duygulanım”(17),

Cherniss (1980), “aşırı stress ya da doyumsuzluğa tepki olarak işten geri çekilme” (9),

Bailey (1985), “idealizm, enerji ve amacın ilerleyen bir kaybı” (4),

Dolan (1987), “kişisel kaynakların sona dayandığı, sürekli ümitsizlik ve negativizmin aldığı enerjinin tükenişi durumu”, (16) olarak tanımlarken,

Perlman ve Hartman (1982) kendilerine gelene kadarki süreçte yapılmış olan tanımların bir sentezi ve içerik analizini temel alarak bir tükenmişlik kavramı oluşturmaya çalışmışlardır (45). Buna göre tükenmişlik, kronik duygusal strese verilen ve üç bileşenden oluşan bir yanıttır. Bu bileşenler duygusal ve/veya fiziksel tükenme, düşük iş üretimi ve başkalarına karşı duyarsızlaşmadır.

Günümüzde, tükenmişliğin en yaygın ve kabul gören tanımı Maslach ve arkadaşları(1986) tarafından kullanılan üç bileşenli tükenmişlik tanımıdır. Bu tanıma göre tükenmişlik, diğer insanlarla yüz yüze çalışanlarda sıklıkla ortaya çıkan duygusal çöküntünün, duyarsızlaşmanın ve kişisel başarıda azalmanın görüldüğü, üç boyutlu bir kavram olarak kabul edilmektedir (37). Burada önemli olan, tükenmişliğin sürekli bir değişken olması ve bireylerin hep yada hiç şeklinde sınıflandırılmamasıdır (26).

2.2. TÜKENMİŞLİK MODELLERİ

Literatüre bakıldığında, tükenmişliğin nedenlerini, ortaya çıkma sürecini açıklamak amacıyla değişik tükenmişlik modellerinin önerildiği görülüyor. Bu bölümde sözü geçen bu modellerden en temel altı tanesi üzerinde durulacaktır.

1- Freudenberger’in Katkıları

2-Maslach Tükenmişlik Modeli

3-Perlman ve Hartman’ın Tükenmişlik Modeli

4-Meire’in Tükenmişlik Modeli

5-Suran ve Sheridan’ın Tükenmişlik Modeli

6-Edelwich ve Brodsky Tükenmişlik Modeli

2.2.1. **Freudenberger’in Katkıları**

Tükenmişlik kelimesi psikoloji literatürüne Freudenberger’in (1974) “Journal of Social Issues” (22) da yayınladığı makalesiyle girmiştir (42). Freudenberger’e göre tükenme başarısızlık, yıpranma veya enerji güç ve potansiyel üzerinde aşırı isteklerde ortaya çıkan bir durumdur ve bu tam olarak, kurumdaki personelin herhangi bir sebepten dolayı yüklendiği ve çalışamaz duruma gelip, amaca hizmet edemediği zamanı göstermektedir. Genellikle birey bir kurumda çalışmaya başladıktan bir yıl sonra ortaya çıkar, çünkü bu süre içerisinde bazı faktörler etkili olmaya başlamaktadır.

Freudenberg(1974), tükenme belirtilerini ücretsiz kliniklerde çalışan bireyler üzerinde gözlemlemiştir (22). O’na göre tükenmenin bitkinlik ve yorgunluk hissi, baş ağrılarından dolayı acı çekme, mide ve bağırsak rahatsızlıkları, nefes alma güçlükleri gibi fiziksel belirtileri bulunmaktadır. Çabuk öfkelenme, anlık kızgınlıklar, engellenme duygusuna kapılma en belirgin davranışsal göstergeleridir (45). Güvensizlik, paranoya ve değişime tahammül edememe durumları ilerleyen aşamalarda görülmektedir.

2.2.2. **Maslach Tükenmişlik Modeli**

Bu modele göre tükenmişlik; yaygın olarak insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde bireylerin, işleri gereği karşılaştıkları insanlara karşı duyarsızlaşmaları, duygusal yönden kendilerini tükenmiş hissetmeleri ve kişisel başarı ve yeterlik duygularında azalma şeklinde kendini gösteren bir sendrom olarak tanımlanmaktadır (20). Tanımdan da anlaşılabilceği gibi Maslach’ın tükenmişlik modelinde tek bir boyuttan değil “duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarısızlık” olmak üzere üç boyuttan söz edilmektedir. Bu üç boyut kavramsal olarak birbirinden farklı ancak birbiri

ile ilişkilidir (29). Bu üç boyuta ilişkin tükenmişliği ölçebilmek için 22 maddeden oluşan “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” geliştirilmiştir (37).Tükenmişliğin üç boyutuna ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Maslach Tükenmişlik Modelinin Üç Temel Boyutu

1-Duygusal Tükenme (Emotional Exhaustion): Kişinin yaptığı iş nedeniyle aşırı yüklenilmesi ve tüketilmiş olma duyguları olarak tanımlanır. Tükenmişliğin bu boyutu daha çok insanlarla yoğun ve yüz yüze ilişkinin kaçınılmaz olduğu meslek çalışanlarında görülmektedir. Duygusal tükenme, tükenmişlik durumunun başlangıcı, merkezi ve en önemli bileşenidir. Duygusal yönden yoğun bir çalışma temposu içinde bulunan birey, kendini zorlamakta ve diğer insanların duygusal talepleri altında ezilmektedir. Duygusal tükenme bu duruma bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır (35).

2-Duyarsızlaşma (Depersonalization): Maslach modelinde sözü edilen ikinci bileşen duyarsızlaşmadır. Duyarsızlaşma; kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun biçimde tutum ve davranışlar sergilemesini içermektedir. Bu davranış katı, soğuk ve ilgisiz şekillerde kendini belli eder. Duygusal tükenme yaşayan kişi, kendisini diğer insanların sorunlarını çözmede güçsüz hisseder ve duyarsızlaşmayı bir kaçış yolu olarak kullanır. İnsanlarla olan ilişkilerini işin yapılabilmesi için gerekli olan en az düzeye indirir (35). Maslach’a göre tükenmişliğin üç bileşeninden duyarsızlaşma alt boyutu en problemlili boyut olarak görülmektedir. Duyarsızlaşma, Maslach tarafından “hizmet verilen kişilere karşı uzaklaşmış, katı hatta insancıl olmayan bir yanıt” olarak tanımlanmıştır (45). Uzaklaşmanın artmasıyla, diğerlerinin gereksinimlerine aldırış etmeyen bir tutum ve duygularına aldırılmama durumu meydana gelmektedir (46).

3-Kişisel Başarısızlık (Personal Accomplishment): Kişisel başarı; sorunun üstesinden başarı ile gelme ve kendini yeterli bulma olarak tanımlanmaktadır. Kişisel başarısızlık ise, kişinin kendini işinde yetersiz ve başarısız olarak algılamasıdır. Bireyin başkaları için geliştirdiği olumsuz düşünceler, kendisi içinde olumsuz düşünceler geliştirmesine neden olur. Kişisel başarısızlık hissi düşük moral, kişiler arası anlaşmazlık, düşük üretkenlik, sorunlarla başa çıkmada yetersizlik, benlik saygısında

azalma gibi belirtileri içerir (5). Suçluluk, sevilme hissi ve başarısızlık duyguları kendine saygıyı azaltarak kişiyi depresyona sokabilmektedir (35).

Çam'ın (1991) araştırmasında belirttiği gibi Maslach, tükenmişlik olgusunu üç bileşenli sendrom olarak kavramlaştırmış ve üç düzeyde ifade etmiştir (12).

Bunlar:

- a) Fiziksel yorgunluk ve bitkinlik hissi,
- b) İş ve hizmet verilenlerden soğuma,
- c) Kendi kendinden şüphelenmeye varan ruhsal yorgunluk.

2.2.3. Perlman Ve Hartman'ın Tükenmişlik Modeli

Perlman ve Hartman kendilerine gelene kadarki süreçte yapılmış olan tanımlamaların bir sentezi ve içerik analizini temel alarak bir tükenmişlik kavramı oluşturmaya çalışmışlardır. Buna göre tükenmişlik “kronik duygusal strese verilen ve üç bileşenden oluşan bir yanıtıdır”. Perlman ve Hartman (1982)'in modeli, kişisel değişkenler ve bireyin çevresini yorumlayan bilişsel/algısal bir odağa sahiptir. Bu modele göre, tükenmenin üç boyutu, stresin üç temel semptom kategorisini yansıtmaktadır (45).

Bunlar:

- a) Fiziksel semptomlar üzerinde odaklaşan fizyolojik boyut (fiziksel tükenme),
- b) Tutum ve duygular üzerinde odaklaşan duygusal-bilişsel boyut (duygusal tükenme),

c) Semptomatik davranışlar üzerinde odaklaşan davranışsal boyuttur (duyarsızlaşma ve düşük iş verimi).

Model oldukça geniş ve neredeyse tükenmişlik araştırmalarında ele alınan tüm değişkenleri kapsamaktadır. Bu modele göre bireyin özellikleri, iş çevresi ve sosyal çevresi, tükenmişlikle başa çıkma konusunda oldukça etkilidir. Modelin dört aşaması bulunmaktadır (45) (Şekil-1).

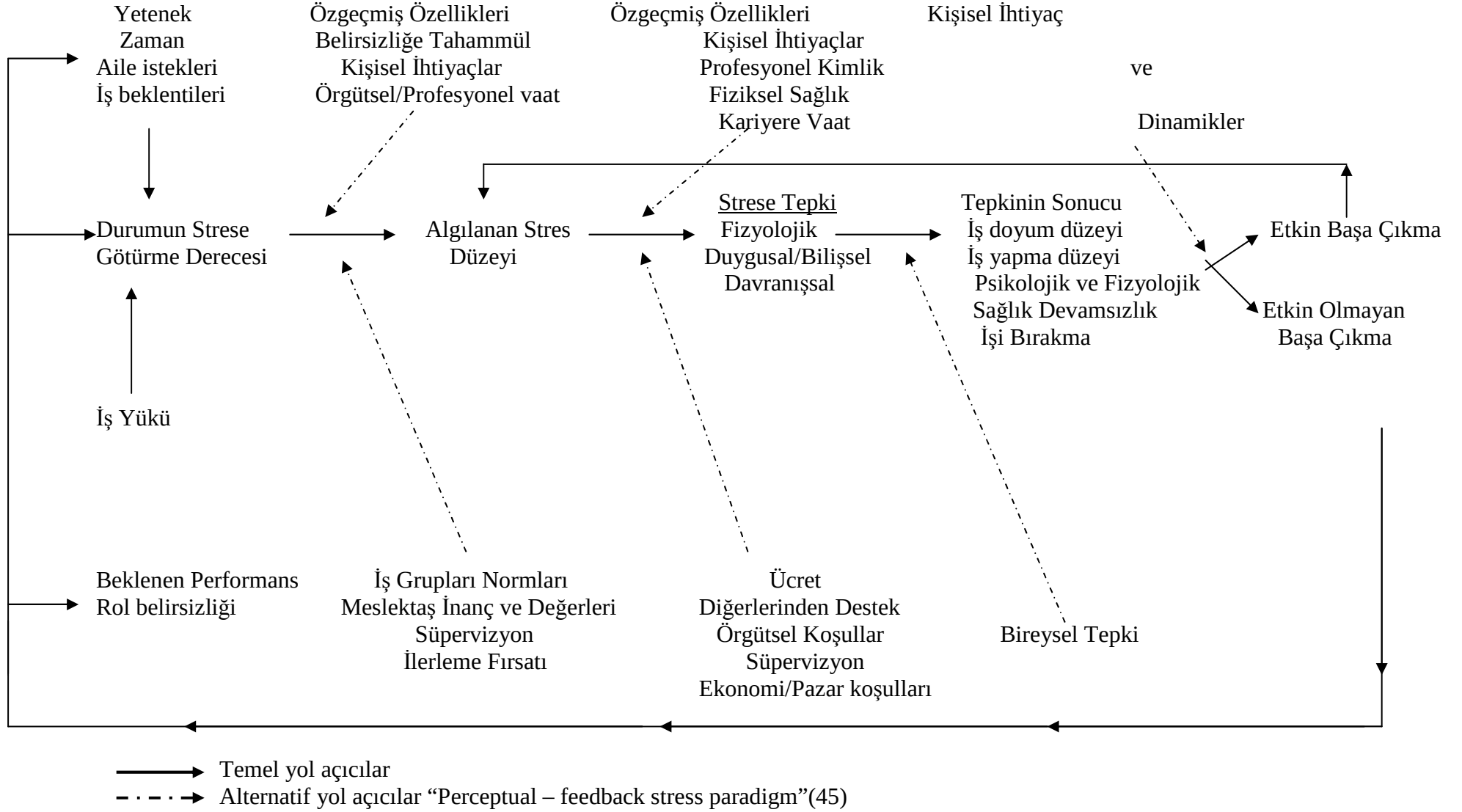
Perlman ve Hartman (1982)'ın tükenmişlik modelinde “durumun strese götürme derecesi, algılanan stres düzeyi, strese verilen tepki ve strese verilen tepkinin sonucu” olmak üzere dört aşama bulunmaktadır (45).

1- Durumun strese götürme derecesi: Bu, hangi durumun strese yol açtığını gösteren bir aşamadır. Strese neden olan iki büyük unsur mevcuttur; birincisi bireyin beceri ve yetenekleri ki bunlar algılanan ya da gerçek örgütsel istekleri karşılamakta yeterli olmayabilir. İkincisi bireyin işi kendi beklentilerini, ihtiyaçları ve değerlerini karşılamayabilir. Kısaca stresin derecesini kişi ile örgüt değişkenleri arasındaki uyumsuzluğun derecesi belirlemektedir.

2- Algılanan stres düzeyi: Strese yol açan birçok durum kişinin kendini stres altında algılaması ile sonuçlanmaz. Birinci aşamadan ikinciye geçiş, rol ve örgüt değişkenlerine, bireylerin kişiliklerine ve “geçmiş”(background) özelliklerine bağlıdır.

3- Strese verilen tepki: Bu aşama strese cevap olarak verilen 3 ana tepki kategorisini içermektedir. Fizyolojik, bilişsel ve davranışsal belirtilerden hangisinin ortaya çıkacağını, kişisel ve örgütsel değişkenler belirlemektedir.

Şekil-1
Perlman ve Hartmanın Tükenmişlik Modeli
Kişisel Değişkenler

4- Strese verilen tepkinin sonucu: Bu aşamada tükenmişlik. Kronik duygusal stresin yaşanması ile oluşur. Tükenmişliğin sonucunda iş doyumunu yada iş düzeyinde bir değişme olabilir. Psikolojik ve fizyolojik sağlık durumunda bir bozulma meydana gelebilir. Birey işi bırakabilir yada işten atılabilir.

2.2.4. Scott Meier'in Tükenmişlik Modeli

Meier'in (1983) kuramı, Bandura'nın "kendini yeterli bulma"(self-efficacy) görüşleri üzerine şekillenmiştir. Tükenmişlik hem bireysel hem de çevresel etkilerin bir fonksiyonu ve tekrarlayan iş yaşantılarının sonucudur. İş yaşamı ile ilgili sonuçların kontrol edilebilir olmaması ve olumlu pekiştireç eksikliği, kişinin işinde az ödül almasına ve daha çok olumsuz pekiştireç almasına neden olmaktadır (40).

Bu modelde, tükenmişlik iş deneyimlerinin tekrarı ile sonuçlanan durum olarak ele alınmış ve üç aşamada açıklanmıştır.

Bireyin;

- a) İşle ilgili olumlu pekiştireç davranışı beklentisinin düşük ve ceza beklentisinin yüksek olması,
- b) Varolan pekiştireçleri kontrol etme ile ilgili beklentisinin yüksek olması,
- c) Pekiştireçleri kontrol etmek için gerekli davranışları göstermede, kişisel yeterlik beklentisinin düşük olması.

Böyle düşük seviyelerde beklentisi olan bireyler sıklıkla korku ve anksiyete gibi olumsuz duyguları yaşamaktadırlar.

Bu modelin dört boyutu bulunmaktadır (40).

Bunlar;

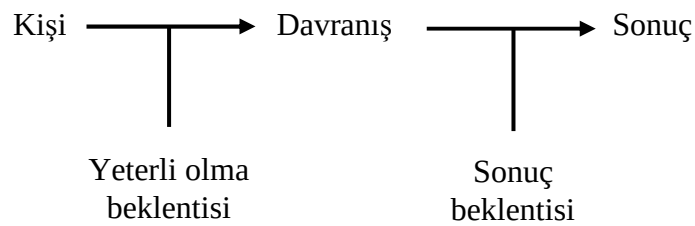
1- Pekiştirme Beklentileri (Reinforcement Expectancies): Pekiştirme beklentileri, belli iş yaşantılarının kişinin gizli yada açık amaçlarını karşılayıp karşılayamayacağı ile ilgili beklentilerdir. İş yaşantısı sonuçları, bireyin atfettiği değer

ve anlama göre bireyden bireye değişir. şöyle ki, bir öğretmen sınıfta sürekli soru soran öğrencilerle çalışmak isterken diğer bir öğretmen sessizce dinleyen öğrencileri tercih edip bu şekilde doyum sağlayabilir. Her ikisi de bu şekilde işlerinden memnuniyet duyarken, tam tersi bir durum her ikisi içinde doyumsuzlukla sonuçlanabilir.

2- Sonuç Beklentileri (Outcome Expectancies): Sonuç beklentileri, belli sonuçlara yol açan davranışlar hakkındaki betimlemeler olarak tanımlanmaktadır (3). Pekiştirme beklentileri, belli sonuçların istenen amaçları karşılayıp karşılamadığını tanımlarken, sonuç beklentileri hangi davranışların o sonuçları elde etmede gerekli olduğunu tanımlamaktadır. Örneğin; bir öğretmen “öğrenciler bu konuyu öğrenemezler” şeklindeki beklentisini destekleyen yaşantıları nedeniyle bezginlik yaşayabilir.

3- Yeterli Olma Beklentileri (Self-Efficacy Expectancies): Yeterli olma, verimli davranışı yapmada kişisel yeterlik beklentisine işaret eder. Bandura (1977) yeterli olma beklentisi ve sonuç beklentileri arasındaki farka dikkat çekmiştir (3). şekil-2’de bu fark gösterilmiştir. Bu bilme (sonuç beklentisi) ve yapma (yeterlik beklentisi) arasındaki farktır (40). Yeterlik beklentisi, bireyin sonuçları üretmede gerekli davranışları başarılı bir şekilde yapma kabiliyetidir (3).

şekil-2

Örneğin öğretmen, öğrenciler materyali öğrenmediği için tükenmişlik yaşayabilir (sonuç beklentisi) ya da öğretmek için kişisel yeterlikten yoksun olduğunu hissedebilir (yeterlik beklentisi).

4- Bağlamsal İşleme Süreci (Contextual Processing): Bu süreç tükenmişlik modelinin en geniş kategorisidir; çünkü bu kategoride insanın beklentileri

nasıl öğrendiği, sürdürdüğü ve değiştirdiği ile ilgili açıklama yapmaktadır. Bağlamsal işleme; insanın bağlamda bilgi işleme süreçlerine işaret etmektedir. Sosyal gruplar, örgütsel yapı, öğrenme tarzı ve kişisel inançlar buna örnek olarak gösterilebilir.

Meier (1983)'e göre bu kavram Bandura'nın (1977) yeterli olma beklentilerini bilişsel süreçlere bağlamasıyla ilgilidir (40). Bandura'ya göre çevresel olaylarda yer alan yeterli olma bilgisi birey tarafından bilişsel süreçlerden geçirilerek filtre edilir (3). Böylece iki ayrı kişinin yaşadığı benzer başarı deneyimi yeterli olmayı farklı etkiler, çünkü; bireyler başarılarını farklı düşünmektedirler. Bandura (1977)'ya göre bilişsel süreçler, yeni davranış kalıplarının akılda tutulmasında ve kazanılmasında önemli rol oynamaktadır (3).

2.2.5. Suran Ve Sheridan'ın Tükenmişlik Modeli

Suran ve Sheridan'ın (1985) modeli gözlem ve deneyimlere dayanmaktadır (51). Erken ve orta yetişkinlik süresince gelişimsel açıdan benzer özellikler gösteren dört basamağın, detaylı olarak incelenmesi konusunda girişimde bulunan modeldeki basamaklar şunlardır;

1.basamak; kimlik, rol karmaşası

2.basamak; yeterlilik, yetersizlik

3.basamak; verimlilik, durgunluk

4.basamak; yeniden oluşturma, hayal kırıklığı

Her bir basamak, tükenmişliğin oluşumunda etkili olan hayat tarzını içermektedir. Suran ve Sheridan (1985)'a göre tükenmişlik, her basamakta yaşanma ihtimali bulunan çatışmaların doyumsuz kalması ile ortaya çıkmaktadır (51). Model, Erikson'un (1950) kişilik gelişimi kuramını temel almaktadır (47,46).

1. Basamak: Kimlik, Rol Karmaşası

Profesyonel gelişim ile ilgili konuların etkin olarak dikkate alınması, lisenin son sınıfında ve üniversitenin ilk yıllarında başlamaktadır. Kişisel ve mesleki kimlik rollerinin oluşturduğu bu zaman dilimi, psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdir. Ego kimliği ve rol karmaşası arasındaki çatışmaların kararlılığı, mesleki seçim ile profesyonel ve bireysel hedeflerin belirlenmesinde ağırlık kazanmaktadır. Ebeveyn, aile ve yaşlılar, destek, yönlendirme ve kendine saygı konularında önemli kaynaklar oluşturmaktadır. Temel sorun, “Nasıl bir profesyonel olacağım?” sorusunu içermektedir. Bu sorunun yanıtı, meslek seçimi yönüne ve meslek labirentinde bireye yol gösteren ilk duygulara dayanmaktadır. Mesleki gelişimin anlamlı bir şekilde tamamlanamaması, gelecekte bireyi rol karmaşası ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kişinin gelişiminde eğitim gereksinimleri dengelenmediği zaman, kişinin benliği kişisel ve mesleki bir bütün oluşturamamaktadır. Böylece, bireylerin tükenmişlik tohumları atılmaktadır. Kimlik, “Tüm benliğimle ben kimim?” sorusuna yanıt bulma sürecidir.

2. Basamak: Yeterlilik, Yetersizlik

Profesyonel kimlik süreci, bireyin işindeki yeterlilik duygusunu elde etmesi ve kişisel-sosyal yaşamını etkili bir şekilde birleştirmesi ile tamamlanmaktadır. Bu süreçte aday becerilerini geliştirerek bağımsızlaşmaktadır. Deneyim esnasında aday, insanların gözünde profesyonel kimlik geliştirir ve bunu yapmak için duyulan kaygının çoğu azalır. Bundan sonra gelen soru “Yaptığım işte ne kadar iyiyim?” sorusudur. Bu sorunun en tutulan çözümü, kendini diğer eş düzeydeki profesyonellerle karşılaştırmak ya da birkaç yıl sonraki pozisyonda kendini görmeye çalışmaktır. Kendini başkalarıyla kıyaslama, “bir çok profesyonelin yaptığı kadar ya da onlardan daha iyi olabilirim” hissine yol açmaktadır. Bu dönem yirmili yaşların başlarında oluşmaktadır. Bu tür bir karşılaşmanın sonucu olumsuzsa, birey kişisel yetersizlik ve mesleki aşağılık duygusu ile baş başa kalmaktadır. Meslekle ilgili katı beklentileri olan bireylerin tükenme riski olabilir. Yeterlilik ise, kişinin yapmayı seçtiği işte kendini değerli hissetmeyi öğrenme sürecidir.

3. Basamak: Verimlilik, Durgunluk

Çıraklığın tamamlanmasıyla, profesyonel bir sistemden özgür hale gelmekte ve meslek süreci başlamaktadır. Bu süreç otuzlu yaşlarla başlayan ve otuzlu yaşların sonlarına kadar süren bir süreçtir. İlk kararlar yer ve tarz (profesyonel küçük bir kolejde mi, büyük bir üniversitede mi çalışmak istiyor; yalnız bir pratisyen mi yoksa bir enstitü üyesi mi olmak istiyor?) belirlemeyi içermektedir. Özel ilgi, eğilim ve kabiliyetler açık hale gelmektedir. Bu nokta da profesyonel birey, kariyerinin amacını ilk kez sorgulamaktadır. Bu durum evlilik ve çocuk sahibi olmayı erteleyen bireyler için daha zor bir zamandır. Kariyer ve kişisel mutluluk ilişkisi incelenir ve belki sorumluluğu seçme ihtiyacı ortaya çıkabilir. Bu durum, çocuk sahibi olmak isteyip, kariyerine de ara verme çatışması yaşayan kadınlar için daha zordur.

Bu aşama profesyonelin odaklandığı ve üretici olduğu bir aşamadır. Bireyin hayatını sağlamlaştırıp, yeteneklerine imkan verme duygusu, enerjisini işte verimli olma ve yaratıcı bir yaşam tarzı geliştirme üzerine çevirebilmektedir. Ancak profesyonelin stil ve ilgi geliştirememesi, bir amaçsızlık ve hedefsizlikle sonuçlanmaktadır. Yetenekleri yaratıcı olarak kullanabilecek bir ortam olmayınca, daha önceki başarılar da anlamlı görünmeyecektir. Kişi ne yapacağını bilemez hale gelmektedir. “Hepsi bu muymuş?” duygusu hakim olmaya başlamakta ve tükenmişlik kaçınılmaz bir son haline gelmektedir. Verimlilik ise “yaratıcı olmayı, bireyin kendisini olduğu gibi ifade etmeyi ve öyle davranmayı öğrenme” sürecidir.

4. Basamak: Yeniden Oluşturma, Hayal Kırıklığı

Orta ve ileri otuzlu yaşlardan, orta ve ileri kırklı yaşlara kadar geçen zaman bireyin erken seçimlerini sorguladığı bir dönemdir. Bireyin iş ile ilgili doyumsuzluğu olabilir. Bireyin yeteneklerini kullanmasından yıllar sonra, sıkılma ve muhtemelen tükenmişlik ortaya çıkmaktadır. Stres, gerginlik ve yorgunluk bireyin hayatında baskın duruma geçmektedir. Bu dönemde incinme ve fanilik duygusu hakim olmaktadır. Orta yaşta ortaya çıkan meslekle ilgili hayal kırıklığı duygusu, mesleğin amaçlarını yeniden tanımlayıp, başarı gereksinimlerini yeniden değerlendirmede, olumlu bir uyarıcı rolü de

oynamış olabilir. Yeniden oluşturma ise, kişinin kişisel ve profesyonel yaşamında olmak istediği kişi olması için yeni bir neden keşfetme sürecidir.

Bu kuramda elli yaşa kadar olan tükenme durumu ele alınmış, tükenmenin daha ileri yaşlarda da ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Ancak, bu durum basamak olarak incelenmemiştir.

2.2.6. Edelwich ve Brodsky Tükenmişlik Modeli

Bu modele göre tükenmişlik, yardım veren mesleklerde çalışan bireylerde görülen ve iş koşullarının bir sonucu olarak idealizmin, enerji ve amacın kaybıdır. Tükenmişliğe yol açan iş koşulları; müşteri yoğunluğu, düşük ücret, uzun mesai saatleri, yüksek idealler ile ulaşılabilen nokta arasındaki uçurum, bürokratik ya da politik zorlamadır (55).

Edelwich ve Brodsky (1980) tükenmişliğin birbirini izleyen ve belirlenebilir aşamalardan geçerek bir süreç sonunda ortaya çıktığını öne sürmüşler ve tükenmişliğin “İdealistik coşku, durgunluk, engellenme ve duygusuzlaşma(apati)” olmak üzere dört aşamada gerçekleştiğini belirtmişlerdir (17).

1- İdealistik Coşku: Bu aşama heves yada şevk olarak da adlandırılabilir. İşe yeni başlanan dönemlerde görülen bu aşamada büyük umutlar, bol enerji, gerçekçi olmayan beklentiler vardır. Aynı zamanda hizmeti veren kişi de mesleki eğitimini sürdürmek için ısrarlı bir iste vardır. Bu kişiler övülmeyi beklerken, genellikle gerçekçi olmayan önyargılar, prensipler, hükümler ve amaçlarla ilgili sorunlarla karşılaşır. Bu durumun etkisi ile ve işin kişiye verdiği hazzın uzun süre devam etmemesi nedeniyle kişi hayal kırıklığı yaşayarak tükenmişlik yolunda ilerlemeye başlar. Bu, sıklıkla çalışmaya başladıktan sonraki yaklaşık bir yılın sonunda oluşur (5).

2- Durgunluk: Bu evrede kişinin birinci evrede gösterdiği mevcut enerji düzeyi düşmeye başlar, motivasyonu azalır, işle ilgili beklentilerinde hayal kırıklığı yaşadığı görülür. Bu durum devam ettiğinde çalışan, işinden soğumaya başlar. Bireyin ilgisi daha fazla para kazanma, daha iyi yaşama, boş zamanları daha iyi değerlendirme gibi iş dışı faaliyetlere önem verme yönünde değişir.

3- Engellenme: Bu aşamada birey, mesleğini sürdürüp sürdüremeyeceğini sorgulamaya başlar. Birey zaman geçtikçe başarılı olma çabalarının yetersiz kaldığını düşünür. Buna iki durum sebep olur; birincisi çalışanın, hizmet verdiği kişilerin gereksinimlerini gideremeyerek engellenmesidir. İkincisi, çalışanın, hizmet verdiği kişilerin gereksinimlerini doyumak için, kendi ihtiyaçlarını gözden çıkarmasıdır (5). Bireyin işinde sürekli engellenme yaşaması sonunda, birey üç yol izleyebilir (25):

a) Adaptif Savunmalar: Bireyin içinde bulunduğu durum ile bir denge kurarak tükenmişlikten çıkmasıdır.

b) Maladaptif Savunmalar: Kişinin sorunu görmezden gelerek kendisini işine daha çok vermesiyle sorunu çözeceğini düşünmesidir.

c) Durumdan Kendini Çekme: Kişinin işini yaparken mekanikleşerek, kendisini ruhen işine vermemesidir.

4- Duygusuzlaşma: Engellenmeye karşı kullanılan doğal bir savunma mekanizmasıdır. Duyarsızlaşmanın tipik belirtileri, duygusal kopma, inançların tamamen yitirilmesi, umutsuzluk, işe geç gelme, hizmet verilenlerle görüşmeleri kısa kesmedir. Hizmet götürülen kişiye karşı bir ilgisizlik, zamanla onları aşağılama oluşur. Dıştan bakıldığında bu kişiler katı, soğuk ve ilgisizdir (5).

2.3. TÜKENMİŞLİĞİN NEDENLERİ

Tükenmişliğe etki eden faktörler incelendiğinde birçok sebepten söz edildiği görülmektedir. Bunlardan bir kısmı kişisel nedenlerden, bir kısmı ise kişinin yaşadığı çevreden kaynaklanmaktadır. Tükenmişliğin bütün sebeplerini incelemek bu araştırmanın amacını aşar. Bu nedenle burada öğretmen tükenmişliğini etkileyen bazı kişisel ve örgütsel nedenlere yer verilmiştir.

Öğretmenin yaşı, cinsiyeti, evli olup olmaması, eğitim düzeyi, çalıştığı süre, son çalıştığı kurumdaki görev süresi gibi (30) değişkenlerin yanı sıra; iş deneyimi, öğretmenliğin birey için ödüllendirici olup olmaması, kendisini etkili bir öğretmen

olarak değerlendirip değerlendirmemesi tükenmişliği ortaya çıkaran bireye ait değişkenler olarak kabul edilmektedir.

Tükenmişliğe yol açtığı düşünülen çalışılan kuruma ait değişkenler ise; kurumdaki rol karmaşası, rol belirsizliği, karar verme sürecine katılmama, idarecinin desteğinin ve kurumda ödüllendirme sisteminin olmaması, (29,1), çalışılan kurumun bulunduğu çevrenin sosyo ekonomik düzeyi (1) olarak sayılabilir. Ayrıca, çalışılan ortam, işten soğuma, yetersiz eğitim, uzun süre yaşanan iş stresi ve stresle baş etmede ki başarısızlığın fark edilmesi (47,27) tükenmişliğe neden olabilmektedir. Bireyin gereksinimi olduğu zaman sosyal destek alması yada alacağına inanmasının; onun morali,sağlığı ve işlevleri üzerinde olumlu sonuçlara yol açacağı, öğretmenin çalıştığı okul müdüründen destek almasının tükenmişliği azaltacağı,sosyal desteğin hem iş stresi hem de tükenmişlikle baş etme becerisi için kaynak olacağı kabul edilmektedir (1).

Demografik özelliklere baktığımızda, tükenmişliğe etki eden faktörlerden cinsiyetin, tükenmişliği ne yönde etkilediği konusunda çeşitli görüşler vardır. Bazı araştırmacılar erkeklerin tükenmişliği daha yoğun yaşadığını ifade ederlerken bazıları kadınların daha yoğun yaşadıklarını ifade etmektedirler (42). Bu görüşlerin yanı sıra cinsiyetin tükenmişliği etkileyen bir faktör olmadığı yönünde de sonuçlar görülmektedir (49,55).

Tükenmişlik düzeyi ve yaş arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Tükenmişlik düzeyinin, çoğunlukla genç çalışanlar arasında yaşlı çalışanlara oranla daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Burada yaşın etkisi ile bireylerin daha olgun, dengeli ve tükenmişliğe karşı dirençli oldukları anlaşılmaktadır.Yaş, duygusal tükenme ile ve kişisel başarı boyutu ile ilişkilidir. Genç ve tecrübesizler duygusal tükenmeye karşı daha dayanıksız olmaktadırlar. Buradan hareketle yaşla tükenmişlik arasında negatif bir ilişki vardır denilebilir. Bu düşüncüyü doğrulayan pek çok araştırma vardır (20,28,33,45,52).

Medeni durum ile tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında bekarların evlilere göre ve çocuksuz olanların çocuk sahibi olanlara göre daha yüksek oranda tükenmişlik yaşadıkları görülmektedir (33). Aile sahibi olmanın tükenmişlik

açısından olumlu etkisi, bireyin ihtiyaı olan sosyal desteği ailesinden alabilmesi ile açıklanabilmektedir.

Tükenmişlikte önemli bir faktör olan hizmet verilen bireyle ilgili problemler, öğretmenler için çalışılan öğrencilerin özellikleri olarak açıklanmaktadır (50). Öğrencilerin motivasyonu, problem davranışları, yaşları ve öğrencilerin ilgisizliğinin yanı sıra anne babaların aşırı istekleri, yönetimin desteğinin olmaması, aşırı bürokratik işler ve istek dışı tayinlerde öğretmenlerde tükenmişliğin nedenleri arasındadır.

Akçamete ve arkadaşlarının (1) alışmalarında belirttikleri üzere, Esteve (1990) öğretmenlerde gözlenen tükenmişliği farklı bir bakış açısıyla ele almış ve bu sendromu ortaya çıkaran birincil ve ikincil faktörler çerçevesinde incelemiştir. Birincil faktörler, sınıftaki öğretmeni doğrudan etkileyen olumsuz duygulanımlar ve bunların sonucunda gerginliğe yol açan faktörlerdir. Bu faktörleri araç-gereçlere, materyallere ve çalışma koşullarına ilişkin olumsuzluklar, eğitim kurumlarında öğretmene yönelik şiddetin artması, öğretmenin yorulması ve öğretmenden beklentilerin artması olarak ifade edebiliriz. İkincil faktörler ise öğretimin yapıldığı ortamı etkileyen çevresel faktörlerdir. Öğretmenin motivasyonunda, işe katılımında ve çabasında azalmaya yol açarak öğretmenin etkililiğini etkileyen bu faktörler dolaylı faktörler olarak kabul edilmektedir. Esteve ikincil faktörleri öğretmen rollerinin ve sosyal toplumun değişmesi, öğretmen rollerine ilişkin çelişkilerin artması, toplumun öğretmenlere yönelik tutumlarının değişmesi, eğitim sisteminin amaçlarındaki belirsizlikler ve öğretmen imajındaki değişiklikler olarak gruplandırmıştır.

Öğretmen tükenmişliğinin nedenleri incelenirken kişilik özelliklerinin de önemli bir değişken olarak ele alındığı görölmektedir. Genellikle A tipi ve B tipi olmak üzere iki temel kişilik özelliğinden söz etmek mümkündür. A tipi kişilik, Freudenberger (1974), tarafından potansiyel bir tükenmişlik tipi olarak tanımlanmıştır. Zaman baskısı, sabırsızlık, başarılı olmaya yönelik yoğun çabalar, rekabetçilik ve gerçekçi olmayan hedeflere ulaşma isteği, yavaşlığa karşı düşmanca duygular, aynı anda iki yada daha çok işle uğraşmak gibi özellikler A tipi kişilik özellikleridir ve tükenmişliğe daha yatkındırlar (22).

B tipi kişilik ise yukarıdaki özellikleri taşımayan kişilerdir. Sabırsızlığın eşlik ettiği zaman baskısından yakınmazlar, durum gerekmedikçe başarılarını gösterme gereğini duymazlar, saldırgan ve düşmanca olmadıkları için göreceli olarak çevreyle daha az sorun yaşarlar, aşırı zorlanma ve tehditler karşısında daha az paniğe kapılırlar ve aşırı tepki vermezler (23). A tipi kişilik özelliğinin tersine daha az tükenmişlik duygusu yaşarlar.

2.4. TÜKENMİŞLİĞİN BELİRTİLERİ

Tükenmişlik verilen hizmetin niteliğinde ve niceliğinde bozulmaya yol açtığı gibi hizmeti veren bireylerin sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Tükenmişliğin belirtileri araştırıldığında çok çeşitli belirtilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu belirtiler fiziksel, psikolojik ve davranışsal olarak üç grupta toplanabilir. Aşağıda bu belirtiler üç başlık altında sıralanmıştır.

1. Fiziksel Belirtiler

Literatüre bakıldığında çeşitli araştırmacılar (5,15,25,47,27) fiziksel belirtileri şu şekilde gruplandırmışlardır.

- Yorgunluk ve bitkinlik hissi
- Uyuşukluk
- Sık sık baş ağrısı
- Uykusuzluk
- Mide, bağırsak hastalıkları
- Solunum güçlüğü, kısa nefes almalar
- Kilo kaybı
- Genel ağrı ve sızılar
- Yüksek kolesterol
- Koroner kalp hastalığı insidansının artışı
- Hastalıklara sık yakalanma eğilimi

- Deri şikayetleri (deride kabartı ve kızarıklıklar)
- Genel ağrı ve sızılar
- Çok sık görülen soğuk algınlığı ve gripler

2. Davranışsal Belirtiler

Literatüre bakıldığında çeşitli araştırmacılar (5,15,25,47,27,45,12) davranışsal belirtileri şu şekilde gruplandırmışlardır.

- Çabuk öfkelenme
- İşe gitmeyi istemeyiş, hatta nefret etme
- Alınan olma ve takdir edilmediğini düşünme
- İş doyumsuzluğu, işe geç kalma ve işe devamsızlık
- İlaç, alkol ve tütün v.s almaya eğilim yada almada artış
- Evlilik,aile çatışması ile aile ve arkadaşlardan uzaklaşma
- Suçluluk hissi
- Çaresizlik, kolay ağlama, dikkat dağınıklığı
- Unutkanlık hareketli olmayış
- Rol çatışması
- İçer kapanma, insanlardan uzaklaşma
- Kuruma yönelik ilginin kaybı
- Benlik imajı, emosyonel durumdaki dalgalanmalardan etkilenecek negatif yönde değişmeye başlama
- Başarısızlık hissi
- Çalışmaya yönelmede direnç
- Arkadaşlarla iş konusunda tartışmaktan kaçınma
- Hizmet verilen kişilere tek tip davranma, küçümseme ve alay etme, düşüncede katılık, değişime direnç

3.Psikolojik Belirtiler

Çeşitli araştırmacılar (5,28,45,52,47) tarafından ortaya konan tükenmişliğin psikolojik belirtilerine ilişkin görüşler aşağıda sıralanmıştır.

- Diğer insanları eleştirme
- İlgisizlik
- Özgüvende azalma
- Kendi kendine zihinsel uğraş içinde olma
- Yansıtma
- Hayal kırıklığı
- İç sıkıntısı
- Depresyon
- Yalnızlık
- Çaresizlik
- Endişe
- Umutsuzluk
- Alınganlık
- Engellenmişlik
- İntihar
- Aile içi sorunlarda artış
- Uyku düzensizliği

Tükenmişlikte duygular ve davranışlarla ilgili belirtiler daha önce ortaya çıkmakta ve daha kolay tanınmaktadır (52).

2.5. TÜKENMİŞLİĞİN SONUÇLARI

Literatür incelendiğinde tükenmişliğin belirtileri olarak ifade edilen çeşitli faktörlerin bazen tükenmişliğin sonuçları olarak ifade edildiği de görülmektedir.

Sonuçlar incelendiğinde işi savsaklama, işi bırakma eğilimi ve niyetinde artış,hizmetin niteliğinde bozulma, işe izinsiz gelmeme, izin sonunda rapor vb. yollarla

iş i uzatma eğ ilimi, iş te ve iş dı ş ında insan ilişk iler in de bozulma ve uyumsuzluk eğ ilimi, eş ve aile bireylerinden uzaklaş ma eğ ilimi, düşük iş performansı, iş doyumsuzluğu, sebepsiz hastalanma eğ ilimleri, iş teki yaralanma ve iş kazalarında artma gibi sonuç lar gör ülmektedir (12).

Tükenmiş lik sendromunu yaşayan kişiler sıkıntılarını azaltabilmek umuduy la iç ki, sigara, uyuşturucu, sakinleştirici tüketimini arttırmakta ve zamanla bu maddelere bağı mlı hale gelmektedir. İş e devamsızlık iş ten ayrılma, performans miktarı ve kalitesinde düş me ise sendromun örg üt ortamındaki zararlı sonuç larıdır (28,47).

Tükenmiş liğ e maruz kalan kişilerde yorgunluk, uykusuzluk, iş tahsızlık, baş ağ rıları,sindirim güç lükleri gibi fiziksel sonuç lar ve depresyon, kaygı, çaresizlik, öz saygının azalması, alınganlık gibi duygusal sorunlar sıklıkla gör ülmektedir (53).

Bu bölümde tükenmiş liğ in sonuç larından bazıları üzerinde durulacaktır.

1- Tükenmiş liğ in Kiş isel Boyutu: Aş ırı stres altında çalışan kişilerde duygusal tükenme oluş abilmektedir. Duygusal anlamda ki yorgunluk, fiziksel yorgunluğu da beraberinde getirmekte, bu kişiler kendilerini yorgun, bitkin, boş lukta, yeni bir güne başlayacak enerjiden yoksun hissetmektedirler. Bu durumdaki kiş iler in uyku problemi çekmeye başladıkları sık sık gözlenmektedir. Kronik yorgunluk ve gerginli, kiş i yi fiziksel ve psikolojik hastalıklara açık tutmakta, depresyon bıkkınlık, dikkatini toplayamama, karar vermede güç lük çekme, unutkanlık gibi tepkiler ortaya çıkmaktadır (47).

Tükenmiş lik yaşayanların kiş isel başarı hissinde ve kendine güveninde bir azalma gör ülmektedir. Bu durumdaki kiş inin performansı da düş mektedir (47).

2- İş Hayatına Etkileri: Tükenmiş liğ in örg üt ortamındaki sonuç ları performans miktarında düş me, çalışan ın hizmeti alanlara yetersiz ilgi göstermesi, hizmet verilen kiş i yi alaya alma, onları suçlamayla geliş mekte ve iş e devamsızlık, iş değ iştirme isteğ i şeklinde ortaya çıkmaktadır (13,42,47).

Yapılan araştırmalara göre tükenme yaşayanlar, iş ten ayrılmayı arzulayan, sürekli hasta olan, artan miktarda alkol ve ilaç kullanan, aile ve evlilik çatış maları

yaşayan insanlar olmaktadır (36). Tükenmişlik bulaşıcı bir hastalık gibi çevredeki diğer kişileri de etkilemektedir. Herhangi bir kurumda depresif kişiler baş gösterdiği zaman diğer çalışanlarda huzursuz ve kaygılı olmaktadır (22).

Tükenmişlik yaşayan kişide, diğer insanlara bakış açısı da farklılaşmakta ve insanı bir obje, nesne gibi görmeye başlayabilmektedirler. Böylece çalışan, müşterinin ihtiyaçlarına önem vermeyen, düşüncesiz, saygısız, kaba ve müşterilerin duygularına duyarsız bir yaklaşımla hizmet vermeye devam edebilmektedir (42,52,47).

3- Davranış bozuklukları: Çalışanda tükenmişlik sonucu ortaya çıkan ruhsal sıkıntılar davranış bozukluklarına ve kişiler arası anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Başkalarının arkasından olumsuz yönde konuşmak, dedikodu yapmak, başkaları ile alay etmek, başkalarını aşağılamak, beğenmemek, saldırganca davranmak tükenmişlik yaşayan bir kişide görülebilecek davranış bozuklukları arasındadır (22).

4- Kararsızlık: Yapılması gereken işlerin ertelenmesi, biriktirilmesi çalışanın üzerinde psikolojik baskı ve sıkıntılar yaratarak çalışanın kendisini yetersiz hissetmesini sağlamaktadır. Örgüt içindeki rollerdeki belirsizlik, yetki eksikliği, aşırı iş yükü gibi etkenler, kişilerin çabuk ve doğru kararlar vermelerini direkt olarak engellemektedir. Asıl önemli ve zararlı olan kararsızlık kronik olandır. Burada bahsedilen kararsızlık da kronik kararsızlıktır (28).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmış, araştırma modeli, evren , veri toplama araçları ve veri toplama araçlarının uygulanması ile verilerin analizi konularına yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde İlişkisel Tarama Modelinden yararlanılmıştır. İlişkisel Tarama Modeli; iki yada daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (31). Bu model çerçevesinde, zihinsel ve işitme engelliler okulunda görevli özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlikleri betimlenmiş ve özel eğitim öğretmenlerinde tükenmişliğe etki eden değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2005-2006 Eğitim öğretim yılı içerisinde Eskişehir ili merkez ilçede zihinsel ve işitme engelli çocuklara hizmet veren Milli Eğitim Bakanlığına ve Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı okullarda görev yapmakta olan öğretmenler oluşturmaktadır.Eskişehir ilinde Milli eğitim Bakanlığına bağlı 2'si zihinsel engelliler, 1 tanesi işitme engelliler okulu olmak üzere toplam 3 özel eğitim kurumu ile Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı olan Anadolu Üniversitesinde 1 tanesi zihinsel engelliler ve 1 tanesi de işitme engelliler okulu olmak üzere toplam 2 özel eğitim kurumu mevcuttur.Araştırmanın amacına uygun olarak Eskişehir'de bulunan toplam 5 okul araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Örneklem yapılmamış tüm evren araştırmaya dahil edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verileri toplamak amacı ile iki araç kullanılmıştır. Bu araçlar aşağıda belirtilmiştir.

- 1) Kişisel Bilgi Formu (EK-1)
- 2) Maslach Tükenmişlik Envanteri (EK-2)

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

20 sorudan oluşan bu form araştırmacı tarafından öğretmenlerin kişisel özellikleri ve mesleğin bazı özelliklerine ilişkin bilgi edinebilmek amacı ile hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi formunda öğretmenlerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, sahip olunan çocuk sayısı gibi kişisel özelliklerin yanı sıra toplam hizmet yılı, mezun olduğu alan, mesleği isteyerek yapıp yapmadığı, mesleği kendine uygun bulup bulmadığı, alanı isteyerek seçip seçmediği, çalıştığı ortamdan memnun olup olmadığı, idarecilerinden ve iş arkadaşlarından yaptığı işle ilgili olarak destek görüp görmediği, çalıştığı kurumdaki ödül ve ceza sisteminin adil olarak işleyip işlemediği, sınıftaki öğrenci sayısı gibi tükenmişlikle ilişkili olduğu düşünülen işe ve okula ait değişkenlere de yer verilmiştir.

3.3.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri

Bu araç, tükenmişlik konusunda otorite olarak kabul edilen Christina Maslach (1981) tarafından geliştirilmiş, kendi adıyla “Maslach Burnout Inventory” (MBI) olarak literatüre geçmiştir (35). Bu envanterin amacı bireylerin işlerinde karşılaştıkları insanlara karşı ne derece duyarsızlaştıkları, duygusal anlamda kendilerini ne derece tükenmiş hissettikleri ve kendilerinin işteki başarılarını nasıl değerlendirdiklerine ilişkin bilgiler elde etmektir. Maslach ve arkadaşlarının insanlarla yüz yüze çalışılan çeşitli mesleklerden (hemşireler, öğretmenler, polisler, doktorlar) gelen toplam 1025 kişi üzerinde yaptıkları çalışma sonucu geliştirdikleri bu envanter toplam 22 maddeden oluşmakta ve tükenmişliği üç alt boyutta değerlendirmektedir. Bunlardan birincisi 9 maddeden oluşan “Emotional Exhaustion” kısaca-DT- ile ifade edilen duygusal tükenme alt ölçeğidir. İkincisi 5 maddeden oluşan “Depersonalization” kısaca-DU- olarak ifade edile duyarsızlaşma alt ölçeği, üçüncüsü ise 8 maddeden oluşan “Personal Accomplishment” kısaca-KB- ile ifade edilen kişisel başarı alt ölçeğidir. Ölçekte yer alan her madde 0= hiçbir zaman ve 6= her zaman olmak üzere 7’li dereceleme ile cevaplandırılmaktadır (28,47).

Bu araştırmada, Maslach Burnout Inventory'nin Ergin (1992) tarafından Türkçe'ye çevrilip, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan formu kullanılmıştır (19). Ergin (1992), MBI leğinin uyarlama çalışmasını 6 farklı meslekten (doktor, hemşire, ğretmen, avukat, polis, memur) 235 kişilik bir denek grubu ile yapmıştır. Bu gruptan elde edilen verilerin analizi sonucunda envanterde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu gruptan elde edilen verilerin analizi sonucunda envanterde bazı değişiklikler yapılmıştır. Ölçeğin zgn formu "hiçbir zaman-yılda birkaç kere-ayda bir-ayda birkaç kere-haftada bir- haftada birkaç kere-her gün" şeklinde 7 basamaklı cevap seçeneklerinden oluşmakta iken, Türkçe uyarlaması ise "hiçbir zaman-çok nadir-bazen-çoğu zaman-her zaman" şeklinde 5 basamaklı cevap seçeneklerinden oluşmuştur (19).

Duygusal Tükenme (Emotional Exhaustion) alt leği (DT), iş hayatında aşırı derecede psikolojik ve duygusal taleplere maruz kalmaktan dolayı yaşanan enerjinin bitmesi durumunu ifade etmektedir. Ölçekteki 1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16 ve 20 numaralı maddeler bu boyutu ölçmeye yöneliktir.

Duyarsızlaşma (Depersonalization) alt leği (DU), kişinin hizmet verdiklerine karşı, bireylerin kendilerine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın ve duygusuz bir şekilde davranmayı tanımlamaktadır. Ölçeğin 5, 10, 11, 15 ve 22 numaralı maddeleri bu boyutu ölçmektedir.

Kişisel Başarı (Personal Accomplishment) alt leği (KB), insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde kişinin kendisini işinde yeterli ve başarılı hissetmesi durumunu tanımlamaktadır. Tam tersi durum ise kişisel başarsızlıktır. 4, 7, 9, 12, 17, 18, 19 ve 21 numaralı maddeler bu boyuttaki tükenmişliği ölçmektedir.

3.3.2.1.Maslach Tükenmişlik Envanterinin Puanlanması

Bu araştırmada aracın Ergin (1992) tarafından yapılan uyarlaması kullanılmıştır. Ölçeğin zgn formunda yedi basamaklı olan cevap seçeneklerinin, Türk kültürüne uygun olmadığı görülmüş ve daha sonra basamak sayısı beşe indirilmiştir (19). DT ve DU alt ölçek puanları, her bir madde için hiçbir zaman (0), çok nadir (1),

bazen (2), çoğu zaman (3), her zaman (4) olarak değerlendirilmekte, KB ise ise bunun tersi olacak şekilde değerlendirilmektedir (49). Böylece tüm alt ölçeklerden alınan puan yükseldikçe tükenmişliğin arttığı kabul edilmektedir (14).

3.3.2.2. Maslach Tükenmişlik Envanterinin Geçerliliği

MTE'nin birlikte geçerliliği (convergent validity) değişik şekillerde denenmiştir. İlki, bireyin MTE puanları ile bireyi en iyi tanıyan kişilerin değerlendirmeleri ile yapılmıştır. İkincisi, MTE puanlarının, tükenmişliğe katkıda bulunacağı belirlenen belli iş özellikleri ile ilişkilerinin sınanması ile yapılmıştır. Üçüncüsü, MTE puanları, tükenmişlik ile ilişkili olduğu varsayılan çeşitli sonuçların örneğin, insan ilişkilerinin bozulması, işten ayrılmayı düşünme, sık sık işe gelmeme gibi ölçümlerle karşılaştırılarak yapılmıştır (35). Bireyin deneyimlerinin dışsal doğrulaması için arkadaşlarına başvurulduğunda, elde edilen puanlar ile bireylerin kendi değerlendirmeleri arasındaki ilişki DT için ($r = 0.41, p < 0.01$) ve DU için ($r = 0.57, p < 0.01$) anlamlı bulunmuştur

Bu ölçek Ergin tarafından Türkçe'ye uyarlanmış (19), Çam (1991) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır (12). Bu çalışmada 276 hemşire ile çalışarak geçerlik için birlikte geçerlik (convergent validity) yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla hemşirelerin kendi değerlendirmeleri ile arkadaşlarının değerlendirmeleri arasındaki fark incelenmiş ve istatistiki bir fark bulunamamıştır. (DT için $t = 0.46$; DU için $t = -0.79, p > 0.01$; KB için $t = 0.85, p > 0.01$)

3.3.2.3. Maslach Tükenmişlik Envanterinin Güvenirliği

MTE'nin güvenirliğini Maslach ve Jackson (1981) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısıyla saptamışlardır ($n = 1316$) (35).

Maslach ve Jackson (1981)'in (35) yaptıkları test/tekrar-test güvenirlik çalışmasından elde edilen katsayılar sırayla duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık alt ölçekler için .82, .60 ve .80'dir. Ergin(1992)'in yaptığı güvenirlik çalışmasında, üç ayrı boyut için yaptığı iç tutarlılık çalışmasından elde edilen sonuçlar

şu şekildedir; DT .83, DU .65, KB .72 . Test/tekrar-test katsayıları ise aynı alt ölçekler için .83, .72 ve .62 olarak bulunmuştur (19).

Çam (1991)'ın yaptığı bir araştırmada Kuder Richardson 20 formülüne ve yarıya bölme tekniğine göre güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Kuder Richardson formülüne göre güvenirlik katsayıları; DT =.89, DU =.71 ve KB =.72 olarak bulunmuştur (12).

MTE alt ölçeklerinin yarıya bölme tekniği ile saptanan korelasyon katsayılarının Spearman Brown düzeltmesi yapıldıktan sonraki katsayılar DT=.84, DU=.78 ve KB=.72 şeklinde bulunmuştur (12).

Ölçeğin öğretmenlere uygulanmasından önce, Türkçe formun geçerlik ve güvenirlik çalışması bu grup için Sucuoğlu ve Kuloğlu-Aksaz (1996), tarafından yapılmış, aracın öğretmenlerin tükenmişliğin değerlendirilmesinde uygun bir araç olduğu görülmüştür (49).

Kısacası elde edilen sonuçlara göre MTE'nin geçerliği ve güvenirliğinin yeterli olduğu ve tükenmişliği ölçebileceği söylenebilir. Bu nedenle bu çalışmada ayrıca bir güvenirlik çalışması yapmaya gereksinim duyulmamıştır. MTE ile ilgili olarak daha önce yapılmış (14) olan güvenirlik çalışmalarının sonuçları tabloda verilmiştir.

Maslach Tükenmişlik Envanterine İlişkin Güvenirlik Çalışmaları

Yapılan Çalışmalar	DT	KB	DU
Gold,Roth,Wright,1991 Cronbach Alfa	.90	.79	.71
Ergin,1992 Cronbach Alfa Test-tekrar test	.83 .83	.72 .67	.71 .72
Çam,1992 Cronbach Alfa İki Yarı Tekniği	.89 .84	.72 .72	.71 .78
Sucuoğlu ve Kuloğlu,1995 Cronbach Alfa İki Yarı Tekniği	.82 .77	.73 .75	.60 .42
Girgin,1995 Cronbach Alfa Test-Tekrar test	.86 .86	.83 .63	.69 .74
Maslach,Jackson. 1991 Tüm ölçek (Toplam Puan) için Cronbach Alfa =.80			

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın Eskişehir’de bulunan işitme ve zihinsel engelliler okulunda görevli özel eğitim öğretmenleri üzerinde yapılması planlanmıştır. Bu amaçla ilk önce Eskişehir ilinde bulunan işitme ve zihinsel engelliler okulları tespit edilip, okul yöneticileri ile ön görüşme yapılarak araştırmanın amacı anlatılmıştır. Daha sonra okulların bağlı bulundukları İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Anadolu Üniversitesi Rektörlüğünden uygulama için resmi izin alınmıştır. Araştırma da gerek duyulan verilerin toplanması amacı ile önceden belirlenen okullara; öğretmenlerin kişisel özellikleri, işin ve okulun bazı özelliklerine ilişkin bilgi almak üzere araştırmacı tarafında hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, tükenmişlik düzeylerini belirlemek üzere “Maslach Tükenmişlik Envanteri” önceden hazırlanan zarflarda öğretmenlere dağıtılmıştır.

Uygulama öncesi araştırmaya katılan öğretmenlerin bilgi toplama araçlarını cevaplandırırken içten olmalarını sağlamak amacıyla araştırmanın önemi anlatılmıştır. Anketlere isim yazmalarının gerekli olmadığı belirtilerek, isteyenlere araştırma sonuçları hakkında araştırma bittikten sonra bilgi verilebileceği belirtilmiştir. Öğretmenlerin anketleri cevaplamaya başlamadan önce anketlerin üzerindeki ilgili açıklamaları dikkatle tekrar okumaları istenmiştir.

Evrende yer alan tüm okullara anketler, 2005-2006 eğitim-öğretim yılı 2. döneminin başında uygulama çalışmalarına başlanarak tükenmişlikte zaman değişkeni kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Bazı araştırmalarda (49), ikinci yarı yılın başı olan Şubat- Mart aylarının, personelin eğitim öğretim süreci ile aktif olarak ilgilendiği bir dönem olduğu ve öğretmenlerin bu dönemi verimi düşük olduğu bir dönemden çok, öğrencilerin öğrenmesi açısından okul yılının en üretken dönemlerinden biri olarak nitelendirdikleri belirtilmektedir. Bu nedenle anketlerin bu dönemde uygulanması kararlaştırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi SPSS 11.5 for Windows paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bağımsız değişken düzeyi iki olan değişkenlere ilişkin tükenmişlik puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü “bağımsız gruplara uygulanan z testi” ile yapılmıştır. Bağımsız değişken düzeyi ikiden fazla olan değişkenlere ilişkin tükenmişlik puan ortalamaları arasındaki farkların önemli olup olmadığına ise “tek yönlü varyans analizi” (43) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tükenmişlik düzeyi, tükenmişliğin alt boyutları olan “Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı”nın her biri açısından dikkate alınmış, bağımsız değişken alt gruplarının karşılaştırılmasında tükenmişliğin her üç alt boyutu açısından da ayrı ayrı karşılaştırmalar yapılmıştır. Uygulanan varyans analizi sonucunun önemli bulunduğu durumlarda, bu önemliliğin hangi ortamlar arasındaki farklardan kaynaklandığını saptamak amacı ile Tukey-HSD (43) Testi uygulanmıştır. Tüm istatistiksel çözümlmeler için önemlilik düzeyi .05 olarak alınmış ve bunun üzerinde olanlar ayrıca belirtilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri betimlenmiş, daha sonra özel eğitim öğretmenlerinin demografik ve meslek özelliklerine ilişkin değişkenler açısından tükenmişlik düzeylerine ait bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

4.1. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Demografik Özelliklere İlişkin Frekans Dağılımları

Araştırmaya katılan toplam 104 öğretmenin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler tablo 1 de yer almaktadır.

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Frekans Dağılımları

Demografik Özellikler		Öğretmen Sayısı	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	62	59.6
	Erkek	42	40.4
Medeni Durum	Evli	69	66.3
	Bekar	29	27.9
	Eşinden Ayrılmış	5	4.8
	Eşini Kaybetmiş	1	1.0
Yaş	20-25	9	8.7
	26-30	34	32.7
	31-40	47	45.2
	40+	14	13.5
Çocuk Sayısı	Yok	48	46.2
	2 ve Az	52	50.0
	3 ve Çok	4	3.8
Alanda Çalışma Yılı	1-5	37	35.6
	6-10	24	23.1
	11-15	23	22.1
	16-20	14	13.5
	20 ve üstü	6	5.8
Şu Anda Çalışılan Alan	Zihinsel Engelliler	48	46.2
	İşitme Engelliler	56	53.8
Mezun Olunan Alan	Özel Eğitim	76	73.1
	Diğer	28	26.9
Okulun Bağlı Olduğu Kurum	M.E.B	64	61.5
	Y.Ö.K	40	38.5
Toplam		104	100

Tablo-1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 104 özel eğitim öğretmeninden 62’si kadın (% 59,6), 42’si erkek (% 40.4) özel eğitim öğretmeninden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 69’u evli (% 66.3), 29’u bekar (% 27.9), 5’i eşinden ayrılmış (% 4.8) ve 1tanesi eşini kaybetmiş (% 1.0) özel eğitim öğretmeninden oluşmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenin çoğunluğu evlidir.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenin 9’u (% 8.7) 20-25 yaş grubunda, 34’ü (% 32.7) 26-30 yaş grubunda, 47’si (% 45.2) 31-40 yaş grubunda ve 14’ü (%13.5) 40 ve üstü yaş grubunda olanlardan oluşmaktadır. Buna göre evrende yaş değişkenine göre en büyük grubu 31-40 yaş grubundakiler, en küçük grubu ise, 20-25 yaş grubundakiler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenin 48’inin (%46.2) çocuğu olmayan, 52’sinin (%50.0) 2 ve daha az çocuğu olan, 4 tanesinin (%3.8) 3 ve daha fazla çocuğu olan öğretmenler oluşturmaktadır. Buna araştırma grubunun yarısının 2 ve daha az çocuğu olan grubu çoğunluktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenin 37’si (%35.6) 1-5 yıl, 24’ü (%23.1) 6-10 yıl, 23’ü (% 22.1) 11-15 yıl, 14’ü (%13.5) 16-20 yıl, 6’sı (%5.8) 20 ve üstü alanda çalışma yılına sahiptir. Buna göre alanda çalışma yılı değişkenine göre 1-5 yıl çalışanlar çoğunluğu oluşturmaktadırlar.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenin 48’i (%46.2) zihinsel engelliler, 56’sı (%53.8) işitme engelliler alanında çalışmaktadır. Araştırma grubunda çalışılan alan değişkeni incelendiğinde işitme engelliler öğretmenlerinin fazla olduğu görülmekte.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenin 76’sı (%73.1) özel eğitim mezunu iken 28’i (%26.9) diğer başka alanlardan mezun olanlar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenin 64’ü (%61.5) M.E.B’na bağlı bir özel eğitim okulunda çalışmakta iken, 40’ı Y.Ö.K’na bağlı okullarda çalışmaktadır. Buna göre araştırma grubunun çoğunluğunu M.E.B’na bağlı okullarda çalışan öğretmenler oluşturmaktadır.

4.2. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Meslek Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları

Tablo 2. Meslek Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımları

Meslek Özellikleri		Öğretmen Sayısı	Yüzde(%)
Mesleği İsteyerek Yapma	Evet	95	91.3
	Hayır	9	8.7
Mesleği Kendine Uygun Bulma	Evet	94	90.4
	Hayır	10	9.6
Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçme	Evet	61	58.7
	Hayır	43	41.3
Yakınları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Var mı?	Evet	14	13.5
	Hayır	90	86.5
Sosyo Ekonomik Durum Algısı	Alt Sosyo Ekonomik	4	3.8
	Orta Sosyo Ekonomik	98	94.2
	Üst Sosyo Ekonomik	2	1.9
Çalışma Ortamından Memnuniyet	Memnunun	85	81.7
	Memnun Değilim	19	18.3
İş Arkadaşlarından Destek Görme	Evet	89	85.6
	Hayır	15	14.4
İdarecilerinden Takdir Edilme	Evet	49	47.1
	Hayır	55	52.9
İş yerindeÖdül ve Ceza Sisteminin Adil Olması	Evet	36	34.6
	Hayır	68	65.4
Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulması	Evet	17	16.3
	Hayır	87	83.7
Sınıftaki Öğrenci Sayısı	1-5	27	26.0
	6-10	65	62.5
	11-15	10	9.6
	15 ve Üstü	2	1.9
Veli İle İlgili Sorun Yaşama	Evet	49	47.1
	Hayır	55	52.9
Toplam		104	100.0

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 95'i (%91.3) mesleği isteyerek yapma değişkenine “evet” cevabı verenler, 9'u (%8.7) ise “hayır” cevabı verenlerden oluşmaktadır. Buna göre araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunu mesleğini isteyerek yapanlardan oluşmaktadır.

Mesleği kendine uygun bulma değişkeni incelendiğinde, araştırmaya katılan 104 öğretmenin 94'ü (%90.4) “evet” cevabını vermiş, 10'u (%9.6) ise “hayır”cevabını vermiştir. Buna göre araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunu mesleği kendine uygun bulanlardan oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 61'i (%58.7) özel eğitim alanını isteyerek seçenler, 43'ü (%41.3) ise özel eğitim alanını isteyerek seçmeyenlerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 14'ü (%13.5) yakınları arasında özel eğitime ihtiyacı olan biri olanlar, 90'ı (%86.5) ise yakınları arasında özel eğitime ihtiyacı olan birisi olmayanlar oluşturmaktadır. Buna göre araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yakınları arasında özel eğitime ihtiyacı olan biri yoktur.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 4'ü (% 3.8) kendini alt sosyo-ekonomik durumda algılamak, 98'i (%94.2) kendini orta sosyo-ekonomik durumda ve 2'si (%1.9) üst sosyo-ekonomik durumda algılamaktadır. Buna göre araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunu kendini orta sosyo-ekonomik durumda bulanlardan oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 85'i (%81.7) çalıştıkları ortamdan memnun, 19 'u (%18.3) çalıştıkları ortamdan memnun değildir. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunu çalıştıkları ortamdan memnun olanlar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 89'u (%85.6) iş arkadaşlarından destek görenler, 15'i (%14.4) ise iş arkadaşından destek görmeyenlerden oluşmaktadır. Buna göre öğretmenlerden çoğu iş arkadaşlarından destek görmektedir.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 49'u (%47.1) idarecisinden yaptığı işle ilgili olarak taktir gördüğünü söyleyenler, 55'i (%52.9) ise idarecisinden yaptığı işle ilgili olarak taktir görmediğini söyleyenlerden oluşmaktadır. Buna göre öğretmenlerin çoğu idarecilerinden yaptığı işle ilgili olarak taktir görmediğini bildirmektedir.

İşyerinde ödül ve ceza sisteminin adil olarak işleyip işlemediği değişkeni incelendiğinde araştırmaya katılan 104 öğretmenden 36'sı (%34.6) "evet" cevabı vermiş, 68'i ise "hayır" cevabı vermiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu iş yerinde ödül ve ceza sisteminin adil olarak işlemediğini düşünenler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 17'si (%16.3) mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulduğunu düşünürken, 87'si (%83.7) mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulmadığını düşünmemektedir. Buna göre araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunun mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulmadığını düşünenler oluşturmaktadır.

Sınıftaki öğrenci sayısı değişkeni incelendiğinde araştırmaya katılan 104 öğretmenden, 27'si (%26.0) sınıftaki öğrenci sayısı 1-5 olanlar, 65'i (%62.5) sınıftaki öğrenci sayısı 6-10 olanlar, 10'u (%9.6) sınıftaki öğrenci sayısı 11-15 olanlar ve 2'si (%1.9) sınıftaki öğrenci sayısı 15 ve üstü olanlar oluşturmaktadır. Buna göre araştırmada öğretmenlerin büyük kısmının sınıftaki öğrenci sayısının 1-5 öğrenci arası olanlar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 104 öğretmenden 49'u (%47.1) velilerle ilgili sorun yaşarken, 55'i (%52.9) velilerle ilgili sorun yaşamamaktadır. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu velilerle ilgili sorun yaşamayanlar oluşturmaktadır.

4.3. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlikleri, tükenmişlik ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan "Duygusal Tükenme (DT), Duyarsızlaşma (DU), Kişisel Başarı

(KB)” puanları açısından incelenmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin ortalama ve standart sapmaları Tablo 3 de verilmiştir.

Tablo 3. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Betimleyici İstatistikleri

Tükenmişlik Alt Boyutları	n	Ortalama	Standart Sapma	Minumum Puan	Maksimum Puan
DT	104	14.0865	6.28932	1.00	32.0
DU	104	4.3942	2.98025	.00	13.00
KB	104	10.8462	4.51270	.00	29.00

Tablo 3’de görülen Duygusal Tükenme alt boyutu açısından özel eğitim öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puan ortalaması($\bar{X}$ =14.08) dır.

Ölçeğin Duyarsızlaşma alt boyutu açısından özel eğitim öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puan ortalaması($\bar{X}$ =4.39) dır.

Kişisel Başarı alt boyutu açısından özel eğitim öğretmenlerinin Kişisel Başarı puan ortalaması($\bar{X}$ =10.84) dır.

Türkiye normları için herhangi bir kesme değeri Ergin tarafından bildirilmemiştir. Ancak yapılan bu araştırmada ölçekten elde edile maksimum puan dikkate alınarak tükenmişlik düşük, orta ve yüksek şekilde üç gruba ayrılmıştır. Alt ölçeklerden alınan maksimum puanların üçe bölünmesi ile kesim noktaları bu araştırma için bulunmaya çalışılmıştır. Buna göre DT için düşük 1-10.4 puanları arası, orta 10.5-20.8 puanları arası, yüksek ise 20.9 ve üzeri olarak değerlendirilmiştir. DU için düşük 0-4.3 puanları arası, orta 4.4-8.6 puanları arası, yüksek ise 8.7 ve üzeri olarak değerlendirilmiştir. KB için 0-9.6 puanları arası düşük, 9.7- 19.2 puanları arası orta ve 19.3 ve üzeri puanlar yüksek tükenmişlik olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik alt ölçeklerin den aldıkları puanlar göz önüne alınarak tüm alt boyutlarından orta düzeyde tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir.

4.4. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Tükenmişlik Düzeyine İlişkin Bulgular

4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Kadın	62	15.1935	6.38605
	Erkek	42	12.4524	5.84016
DU	Kadın	62	4.2742	3.01998
	Erkek	42	4.5714	2.94786
KB	Kadın	62	10.5484	4.22591
	Erkek	42	11.2857	4.92522

Tablo 4’de görüldüğü gibi, kadın ve erkeklerin duyarsızlaşma puanlarının yaklaşık olarak aynı olduğu, ancak kadınların duygusal tükenme puanlarının erkeklerden, erkeklerinse kişisel başarı puanlarının kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	2.261	.026*
DU	-.497	.620
KB	-.816	.416

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 5’de cinsiyet açısından kadınlar ile erkeklerin ortalamaları arasındaki farklılıklar Kişisel Başarı ve Duyarsızlaşma boyutları için önemli bulunmazken, Duygusal Tükenme boyutunda önemli bir fark olduğu bulunmuştur. Çünkü $p= 0.026 < \alpha=0.05$ ‘dür. Böylece kadınların duygusal tükenme puan ortalaması ($\bar{X}=15.19$), erkeklerin puan ortalamasından ($\bar{X}=12.45$) önemli bir biçimde daha yüksektir.

Sonuç olarak, duygusal tükenme alt boyutu özel eğitim öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir. Buna göre kadınlar, erkeklere göre daha fazla duygusal tükenme yaşamaktadırlar.

4.4.2. Yaş Değişkeni Açısından Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin yaş gruplarına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 6’de verilmiştir.

Tablo 6. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	20-25	9	16.3333	5.17204
	26-30	34	13.8824	5.78800
	31-40	47	14.2766	6.83566
	40+	14	12.5000	6.33367
DU	20-25	9	5.4444	3.04594
	26-30	34	4.7941	3.38248
	31-40	47	4.4043	2.77927
	40+	14	2.7143	2.01642
KB	20-25	9	10.4444	2.96273
	26-30	34	11.6765	5.96312
	31-40	47	10.5532	3.76949
	40+	14	10.0714	3.54019

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar tablo 7’de verilmiştir

Tablo 7. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Yaş Değişkeni İçin Tükenmişlik Varyans Analizi Testi		Kareler Topamları	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
DT	Gruplar arası	83.787	3	27.929	.700	.554
	Gruplar içi	3990.434	100	39.904		
	Toplam	4074.221	103			
DU	Gruplar arası	54.879	3	18.293	2.127	.102
	Gruplar içi	859.957	100	8.600		
	Toplam	914.837	103			
KB	Gruplar arası	37.329	3	12.443	.604	.614
	Gruplar içi	2060.209	100	20.602		
	Toplam	2097.538	103			

P*≤α=0.05 anlamlı

Yaş gruplarına göre tükenmişlik alt boyut puanları arasında önemli bir farklılık olmadığı görülebilir. Her alt boyut için elde edilen p değerleri anlam düzeyinden büyüktür yani $P > \alpha = 0.05$. Buna göre yaş gruplarına tükenmişlik alt boyutları puanları benzerlikler göstermektedir.

4.4.3. Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin medeni durumlarına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak, medeni durum değişkeni “bekar, evli, eşinden ayrılmış ve eşini kaybetmiş” olarak dört seçenekli düzenlenmiştir. Ancak “eşinden ayrılmış” alt grubunda 5 özel eğitim öğretmeni olması ve “eşini kaybetmiş” alt grubunda ise 1 özel eğitim öğretmeni olması nedeniyle bu gruplar birleştirilmiştir. Böylece, medeni durum açısından “bekar, evli, eşinden ayrılmış ve

eşini kaybetmiş” şeklinde üç seçenek olarak düzenlenmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinden elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evli	69	12.9420	6.15220
	Bekar	29	16.1379	5.55315
	Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	6	17.3333	8.50098
DU	Evli	69	3.7971	2.74172
	Bekar	29	5.4828	3.10093
	Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	6	6.0000	3.46410
KB	Evli	69	9.7391	3.96177
	Bekar	29	12.7241	4.93455
	Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	6	14.5000	4.03733

Tablo 8 incelendiğinde duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerin tümünde eşinden ayrılmış ve eşini kaybetmiş grubu en yüksek puanı alırken daha sonra sırasıyla bekarlar ve evliler grupları gelmiştir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Medeni Durum Değişkeni İçin Varyans Analizi Testi		Kareler Topamları	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
DT	Gruplar arası	275.671	2	137.836	3.665	.029*
	Gruplar içi	3798.550	101	37.609		
	Toplam	4074.221	103			
DU	Gruplar arası	74.436	2	37.218	4.473	.014*
	Gruplar içi	840.401	101	8.321		
	Toplam	914.837	103			
KB	Gruplar arası	266.941	2	133.471	7.364	.001*
	Gruplar içi	1830.597	101	18.125		
	Toplam	2097.538	103			

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 9’da medeni durum açısından grupların ortalamaları arasında tükenmişliğin her üç alt boyutu için önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Farklılığı ortaya çıkartan grupları da belirlemek amacı ile Tukey-HSD testi uygulanmış ve sonuçları tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Tukey-HSD testi Sonuçları

Tukey –HSD Testi

Tükenmişlik Alt Boyutları	Medeni Durum		Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık p
DT	Evli	Bekar	-3.1959	1.35718	.053*
		Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	-4.3913	2.61023	.217
	Bekar	Evli	3.1959	1.35718	.053*
		Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	-1.1954	2.75047	.901
	Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	Evli	4.3913	2.61023	.217
		Bekar	1.1954	2.75047	.901
DU	Evli	Bekar	-1.6857(*)	.63837	.026*
		Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	-2.2029	1.22776	.177
	Bekar	Evli	1.6857(*)	.63837	.026*
		Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	-.5172	1.29372	.916
	Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	Evli	2.2029	1.22776	.177
		Bekar	.5172	1.29372	.916
KB	Evli	Bekar	-2.9850(*)	.94216	.006*
		Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	-4.7609(*)	1.81203	.027*
	Bekar	Evli	2.9850(*)	.94216	.006*
		Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	-1.7759	1.90939	.623
	Ayrılmış ve Eşi Ölmüş	Evli	4.7609(*)	1.81203	.027*
		Bekar	1.7759	1.90939	.623

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 10’da görüldüğü gibi Tukey-HSD testi sonuçlarına göre de DT ve DU için Evli-Bekar gruplarının bu farklılığı yarattığını söyleyebiliriz. Bunun yanında KB için Evli- Bekar ve evli- eşinden ayrılmış ve Eşi ölmüşlerin bu farklılıkları yarattığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak DT ve DU boyutunda bekarların evlilerden daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bununla birlikte KB alt boyutunda eşinden ayrılmış-eşini kaybetmişlerin evli ve bekarlardan daha fazla tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir.

4.4.4. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin çocuk sayısına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Yok	48	15.4167	6.18452
	2 ve Az	52	13.1923	6.16772
	3 ve Çok	4	9.7500	6.70199
DU	Yok	48	5.0208	3.21889
	2 ve Az	52	3.8462	2.65230
	3 ve Çok	4	4.0000	3.36650
KB	Yok	48	11.8958	4.74113
	2 ve Az	52	10.0577	4.21674
	3 ve Çok	4	8.5000	3.00000

Tablo 11 incelendiğinde, DT,DU,KB alt boyutunda hiç çocuğu olmayanların ortalamasının 2 ve daha az ile 3 ve daha çok çocuğu olanlara oranla yüksek olduğu gör÷lmektedir.

Grupların ortalamaları arasında gör÷len bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Çocuk sayısı Değişkeni İçin Varyans Analizi Testi		Kareler Toplamları	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
DT	Gruplar arası	201.728	2	100.864	2.631	.077
	Gruplar içi	3872.494	101	38.342		
	Toplam	4074.221	103			
DU	Gruplar arası	35.088	2	17.544	2.014	.139
	Gruplar içi	879.748	101	8.710		
	Toplam	914.837	103			
KB	Gruplar arası	107.232	2	53.616	2.721	.071
	Gruplar içi	1990.306	101	19.706		
	Toplam	2097.538	103			

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 12 incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin çocuk sayısı ile tükenmişlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.

4.4.5. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin çalıştıkları alana göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışmakta Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Zihinsel Engelliler	48	13.6667	5.38451
	İşitme Engelliler	56	14.4464	7.00109
DU	Zihinsel Engelliler	48	4.4170	2.75185
	İşitme Engelliler	56	4.6964	3.15606
KB	Zihinsel Engelliler	48	11.0000	3.81486
	İşitme Engelliler	56	10.7143	5.06580

Tablo 13 incelendiğinde zihinsel engelliler okulunda görevli öğretmenlerle işitme engelliler okulunda görevli öğretmenlerin DU puanlarının yaklaşık olarak aynı olduğu, ancak işitme engelliler okulunda görevli öğretmenlerin DT puanının zihinsel engelliler okulunda görevli öğretmenlerinkinden, zihinsel engellilerde görevli öğretmenlerin KB puanlarının da işitme engelliler okulunda görevli özel eğitim öğretmenlerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Çalıştıkları Alan Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-.628	.531
DU	-1.118	.266
KB	.327	.744

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 14’de özel eğitim öğretmenlerinin çalıştıkları alan bakımından ortalamalar arasında ki farklılıklar her üç boyut içinde anlamlı çıkmamıştır. Sonuç olarak özel eğitim öğretmenlerinin çalıştıkları özel eğitim alanı tükenmişliğin yordayıcıları arasında değildir.

4.4.6. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Toplam Çalışma Yılı Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin toplam çalışma yılına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Toplam Çalışma Yılı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	1-5	37	14.4324	6.15783
	6-10	24	13.6667	6.43811
	11-15	23	15.8696	5.74697
	16-20	14	11.9286	7.05434
	20+	6	11.8333	6.40052
DU	1-5	37	4.8649	3.36784
	6-10	24	5.0417	3.02855
	11-15	23	4.0870	2.76197
	16-20	14	3.0714	2.09263
	20+	6	3.1667	1.83485
KB	1-5	37	12.1892	5.49665
	6-10	24	9.7083	3.41963
	11-15	23	10.4783	4.08845
	16-20	14	10.5714	4.16421
	20+	6	9.1667	2.40139

Tablo 15’de işe yeni başlayanların, 6-10 ve 11-15 yıl çalışanların duygusal tükenme puanları en yüksek bulunmuşken diğer iki grubun duygusal tükenme boyutu açısından puanlarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Duyarsızlaşma alt boyutunda 6-10 arası grup en yüksek puan ortalamasına sahipken, 1-5 yani işe yeni başlayanlar grubu ikinci yüksek puan ortalamasına sahiptir. Kişisel başarı alt boyutunda ise yine en yüksek puan ortalaması 1-5 yani işe yeni başlayan grubuna ait görülmektedir.

Grupların ortalamalarına ait bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Toplam Çalışma Yılı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi sonuçları

Toplam Çalışma Yılı Değişkeni İçin Varyans Analizi		Kareler Topamları	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
DT	Gruplar arası	177.436	4	44.359	1.127	.348
	Gruplar içi	3896.785	99	39.361		
	Toplam	4074.221	103			
DU	Gruplar arası	53.966	4	13.491	1.552	.193
	Gruplar içi	860.871	99	8.696		
	Toplam	914.837	103			
KB	Gruplar arası	118.903	4	29.726	1.487	.212
	Gruplar içi	1978.635	99	19.986		
	Toplam	2097.538	103			

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 16 incelendiğinde toplam çalışma yılı ile tükenmişliğin alt boyutları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmadığı görülmüştür.

4.4.7. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin mezun oldukları alan değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Özel Eğitim	76	14.6447	6.55379
	Diğer	28	12.5714	5.32241
DU	Özel Eğitim	76	4.6447	3.21540
	Diğer	28	3.7143	2.12319
KB	Özel Eğitim	76	10.7368	4.68008
	Diğer	28	11.1429	4.08896

Tablo 17’de mezun olunan alan değişkenine bakıldığında duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutunda özel eğitim alanından mezun olanların ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra kişisel başarı alt boyutunda ise diğer grubu daha yüksek bir ortalamaya sahiptir.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Alan Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Mezun olunan alan değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	1.500	.137
DU	1.419	.159
KB	-.432	.668

$P \leq \alpha = 0.05$ anlamlı

Tablo 18 incelendiğinde mezun oldukları alan değişkeni ile tükenmişliğin alt boyutları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmadığı görülmüştür.

4.4.8. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği İsteyerek Yapıp Yapmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin mesleği isteyerek yapıp yapmama değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği İsteyerek Yapıp Yapmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	95	13.7789	6.45307
	Hayır	9	17.3333	2.64575
DU	Evet	95	4.1789	2.92451
	Hayır	9	6.6667	2.73861
KB	Evet	95	10.2526	3.69580
	Hayır	9	17.1111	7.30487

Tablo 19 incelendiğine öğretmenlik mesleğini isteyerek mi yapıyorsunuz sorusunda duygusal tükenme,duyarsızlaşma,kişisel başarı alt grubunda “hayır” cevabı ortalaması en yüksek cevap olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği İsteyerek Yapıp Yapmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Mesleği isteyerek yapıp yapmama değişkenine göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-1.633	.105
DU	-2.589	.027*
KB	-4.802	.000*

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 20 mesleği isteyerek yapıp yapmama değişkeninde ortalamalar arasındaki farklar duygusal tükenmişlik boyutunda anlamlı bulunmazken duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda önemli bir fark olduğu bulunmuştur.” Sonuç olarak, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayanların, mesleği isteyerek yapanlardan daha fazla duygusal tükenme ve kişisel başarısızlık yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.9. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğini Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin öğretmenlik mesleğini kendilerine uygun bulup bulmama değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 21’de verilmiştir

Tablo 21. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğini Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutlar	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	94	13.4787	6.08493
	Hayır	10	19.8000	5.47317
DU	Evet	94	4.0957	2.77496
	Hayır	10	7.2000	3.52136
KB	Evet	94	10.2021	3.74619
	Hayır	10	16.9000	6.55659

Tablo 21’de çalışmaya katılan öğretmenlerin mesleği kendilerine uygun bulup bulmama değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) mesleği kendilerine uygun bulmayanların ortalamaları, mesleği kendilerine uygun bulanların ortalamalarından yüksek çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleği Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Mesleği Kendilerine Uygun Bulup Bulmama Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-3.434	.005*
DU	-2.700	.022*
KB	-4.944	.000*

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 22’de tükenmişliğin her üç alt boyutunda görülen farklar anlamlı bulunmuştur. Buna göre mesleği kendilerine uygun bulmayanlar daha fazla duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısı alt boyutlarında daha fazla tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir.

4.4.10. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmeme değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23. Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	61	13.3115	7.45551
	Hayır	43	15.1860	3.93553
DU	Evet	61	4.1311	3.27859
	Hayır	43	4.7674	2.48651
KB	Evet	61	10.3934	3.76510
	Hayır	43	11.4884	5.38239

Tablo 23’de çalışmaya katılan öğretmenlerin özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmeme değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) özel eğitim alanını isteyerek seçmeyenlerin ortalamaları, alanı isteyerek seçenlerin ortalamalarından yüksek çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 24. Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Özel Eğitim Alanını İsteyerek Seçip Seçmeme Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-1.506	.135
DU	-1.073	.286
KB	-1.221	.225

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 24’de görüldüğü gibi özel eğitim alanını isteyerek seçmeyenlerin tükenmişlik ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlar alanı isteyerek seçmeyenlerde fazla olmakla birlikte uygulanan “bağımsız örneklem z testi”n de sonuçlar anlamlı çıkmamıştır.

4.4.11. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri olup olamaması Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin yakın akrabaları arasında Özel Eğitime muhtaç biri olup olamaması değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 25’de verilmiştir

Tablo 25. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Olup Olamaması Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	14	16.6429	6.34407
	Hayır	90	13.6889	6.22183
DU	Evet	14	5.9286	2.99908
	Hayır	90	4.1556	2.92187
KB	Evet	14	12.0000	5.15901
	Hayır	90	10.6667	4.40888

Tablo 25’de çalışmaya katılan öğretmenlerinin yakın akrabaları arasında özel eğitime muhtaç biri olup olamaması değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) yakın akrabaları arasında özel eğitime muhtaç biri olanların ortalamaları, yakın akrabaları arasında özel eğitime muhtaç biri olmayanların ortalamalarından yüksek çıkmıştır

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 26’de verilmiştir.

Tablo 26. Öğretmenlerinin Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Olup Olamaması Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Yakın Akrabaları Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri Olup Olamaması Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	1.648	.102
DU	2.065	.054*
KB	1.029	.306

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 26 incelendiğinde yakınları arasında özel eğitime muhtaç biri olup olmadığı değişkeninde sadece tükenmişliğin DU alt boyutunda farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak yakınları arasında özel eğitime ihtiyacı olanların daha fazla DU yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.12. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin algılanan ekonomik düzey değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 27’de verilmiştir

Tablo 27. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Alt Sosyo	4	16.0000	4.96655
	Orta Sosyo	98	13.9286	6.35748
	Ust Sosyo	2	18.0000	5.65685
DU	Alt Sosyo	4	6.5000	1.73205
	Orta Sosyo	98	4.3061	3.02365
	Ust Sosyo	2	4.5000	.70711
KB	Alt Sosyo	4	11.2500	3.30404
	Orta Sosyo	98	10.6531	4.22341
	Ust Sosyo	2	19.5000	13.43503

Tablo 27’de çalışmaya katılan öğretmenler algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre değerlendirilmiştir. DT alt boyutunda üst sosyo ekonomik düzeyde algılayanların ortalamaları, DU alt boyutunda alt sosyo ekonomik düzeyde algılayanların ortalamaları ve KB alt boyutunda ise üst sosyo ekonomik düzeyde algılayanların ortalamaları diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 28’da verilmiştir.

Tablo 28. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Algılanan sosyo-ekonomik düzey değişkeni İçin Varyans Analizi Testi		Kareler Toplamları	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
DT	Gruplar arası	47.721	2	23.861	.599	.552
	Gruplar içi	4026.500	101	39.866		
	Toplam	4074.221	103			
DU	Gruplar arası	18.520	2	9.260	1.043	.356
	Gruplar içi	896.316	101	8.874		
	Toplam	914.837	103			
KB	Gruplar arası	154.084	2	77.042	4.004	.021*
	Gruplar içi	1943.454	101	19.242		
	Toplam	2097.538	103			

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 28’da algılanan ekonomik düzey değişkenine göre grupların ortalamaları arasında tükenmişliğin sadece KB alt boyutu için önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Farklılığı ortaya çıkartan grupları da belirlemek amacı ile Tukey-HSD testi uygulanmış ve sonuçları tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Tukey-HSD testi Sonuçları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Algılanan Ekonomik Düzey		Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık p
DT	Alt sosyo	Orta sosyo	2.0714	3.22077	.797
		Ust sosyo	-2.0000	5.46807	.929
	Orta sosyo	Alt sosyo	-2.0714	3.22077	.797
		Ust sosyo	-4.0714	4.50999	.640
	Ust sosyo	Alt sosyo	2.0000	5.46807	.929
		Orta sosyo	4.0714	4.50999	.640
DU	Alt sosyo	Orta sosyo	2.1939	1.51959	.323
		Üst sosyo	2.0000	2.57989	.719
	Orta sosyo	Alt sosyo	-2.1939	1.51959	.323
		Ust sosyo	-.1939	2.12785	.995
	Ust sosyo	Alt sosyo	-2.0000	2.57989	.719
		Orta sosyo	.1939	2.12785	.995
KB	Alt sosyo	Orta sosyo	.5969	2.23761	.962
		Ust sosyo	-8.2500	3.79889	.081
	Orta sosyo	Alt sosyo	-.5969	2.23761	.962
		Üst sosyo	-8.8469(*)	3.13327	.016
	Ust sosyo	Alt sosyo	8.2500	3.79889	.081
		Orta sosyo	8.8469(*)	3.13327	.016*

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 29’de gruplar arasındaki bu farkın tükenmişliğin KB alt boyutunda, kendilerini üst sosyo ekonomik düzeyde algılayanlarla, kendilerini orta sosyo ekonomik düzeyde algılayanlar arasında çıktığı görülmektedir. Sonuç olarak kendilerini üst sosyo ekonomik düzeyde görenlerin KB alt boyutunda kendini orta sosyo ekonomik düzeyde görenlerden daha fazla tükenmişlik yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.13. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 30’da verilmiştir

Tablo 30. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	85	13.0824	5.66361
	Hayır	19	18.5789	7.11271
DU	Evet	85	3.9882	2.72333
	Hayır	19	6.2105	3.45734
KB	Evet	85	10.5529	4.51322
	Hayır	19	12.1579	4.38765

Tablo 30’da çalışmaya katılan öğretmenlerin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) Çalıştıkları Ortamdan Memnun olmayanların ortalamaları, Çalıştıkları Ortamdan Memnun olanların ortalamalarından yüksek çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z değerleri

Çalıştıkları Ortamdan Memnun Olup Olmama Değişkenine Göre		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-3.152	.004*
DU	-3.055	.003*
KB	-1.408	.162

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 31 incelendiğinde grupların ortalamaları arasındaki farkın tükenmişliğin DT ve DU boyutunda anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak çalıştıkları ortamdan memnun olmayanlar daha fazla DT ve DU yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.14. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin çalışma hayatında iş arkadaşlarından destek görüp görmeme değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	89	13.6067	5.95937
	Hayır	15	16.9333	7.59198
DU	Evet	89	4.2472	2.79318
	Hayır	15	5.2667	3.91821
KB	Evet	89	10.4157	3.72281
	Hayır	15	13.4000	7.38531

Tablo 32’de çalışmaya katılan öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT, DU, KB) Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görmeyenlerin ortalamaları destek görenlerin ortalamalarından yüksek çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görüp Görmeme değişkenine göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-1.615	.125
DU	-1.229	.222
KB	-2.425	.017*

$P \leq \alpha = 0.05$ anlamlı

Tablo 33 incelendiğinde grupların ortalamaları arasındaki farkın tükenmişliğin sadece KB boyutunda anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarından Destek Görmeyenlerin daha fazla kişisel başarısızlık hissettiklerini söyleyebiliriz.

4.4.15.Özel Eğitim Öğretmenlerinin İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin İdarecileri tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip edilmeme değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 34’de verilmiştir

Tablo 34. Özel Eğitim Öğretmenlerinin İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	49	12.3061	6.25901
	Hayır	55	15.6727	5.93188
DU	Evet	49	3.6327	2.61162
	Hayır	55	5.0727	3.14380
KB	Evet	49	10.0612	3.58474
	Hayır	55	11.5455	5.13455

Tablo 34’de çalışmaya katılan öğretmenlerinin İdarecileri tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilmeyenlerin ortalamaları taktir edilenlerin ortalamalarından fazla çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35. Özel Eğitim Öğretmenlerinin İdarecileri Tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip Edilmeme Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

İdarecileri tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilip edilmeme değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-2.806	.006*
DU	-2.550	.012*
KB	-1.689	.094

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 35 incelendiğinde grupların ortalamaları arasındaki farkın tükenmişliğin DT ve DU boyutunda anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak İdarecileri tarafından Yaptıkları İşle İlgili Olarak Takdir Edilmeyenlerin daha fazla DT ve DU yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.16. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp düşünmemeleri Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp düşünmemeleri değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 36’da verilmiştir

Tablo 36. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül Ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp Düşünmemeleri Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	36	11.5278	6.21283
	Hayır	68	15.4412	5.93845
DU	Evet	36	4.1389	2.81986
	Hayır	68	4.5294	3.07358
KB	Evet	36	10.5278	3.41832
	Hayır	68	11.0147	5.01190

Tablo 36’da çalışmaya katılan öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp düşünmemeleri değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlemediğini düşünenlerin ortalamaları, Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünenlerin ortalamalarından yüksek çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalıştıkları Kurumda Ödül Ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp Düşünmemeleri Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüp düşünmemeleri değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-3.103	.003*
DU	-.634	.528
KB	-.522	.603

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 37 incelendiğinde grupların ortalamaları arasındaki farkın tükenmişliğin DT boyutunda anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Çalıştıkları Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini düşünmeyenler daha fazla DT yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.17. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmama değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 38’de verilmiştir

Tablo 38. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	17	9.8235	5.44559
	Hayır	87	14.9195	6.12888
DU	Evet	17	3.1176	2.78124
	Hayır	87	4.6437	2.96874
KB	Evet	17	11.0000	4.73022
	Hayır	87	10.8161	4.49684

Tablo 38’de çalışmaya katılan öğretmenlerin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup bulmama değişkenine göre değerlendirilmiştir. DT ve DU alt boyutunda mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulmadığını söyleyenlerin ortalamaları daha fazla iken KB alt boyutunda ise mesleğin toplumda hak ettiği yeri buldu diyenlerin ortalaması daha fazla çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 39’de verilmiştir.

Tablo 39. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup Bulmama Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulup bulmama değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	-3.455	.002*
DU	-2.046	.052*
KB	.153	.879

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 39 incelendiğinde grupların ortalamaları arasındaki farkın tükenmişliğin DT ve DU alt boyutlarında anlamlı olduğu görülmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin Mesleğin Toplumda Hak Ettiği Yeri Bulmadığını düşünenler DT ve DU boyutunda tükenmişlik yaşadıklarını söyleyebiliriz.

4.4.18. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıftaki Öğrenci Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin sınıftaki öğrenci sayısı değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 40’da verilmiştir

Tablo 40. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıftaki Öğrenci Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	1-5	37	14.4324	6.15783
	6-10	24	13.6667	6.43811
	11-15	23	15.8696	5.74697
	16-20	14	11.9286	7.05434
	20+	6	11.8333	6.40052
DU	1-5	37	4.8649	3.36784
	6-10	24	5.0417	3.02855
	11-15	23	4.0870	2.76197
	16-20	14	3.0714	2.09263
	20+	6	3.1667	1.83485
KB	1-5	37	12.1892	5.49665
	6-10	24	9.7083	3.41963
	11-15	23	10.4783	4.08845
	16-20	14	10.5714	4.16421
	20+	6	9.1667	2.40139

Tablo 40 incelendiğinde tükenmişliğin DT alt boyutunda sınıftaki öğrenci sayısı 11-15 olanların puan ortalamasının($\bar{X}$ =15.86) yüksek olduğu,DU alt boyutunda sınıftaki öğrenci sayısı 6-10 olanların puan ortalamasının($\bar{X}$ =5.04) yüksek olduğu, KB alt boyutunda ise sınıftaki öğrenci sayısı 1-5 olanlarının puan ortalamalarının($\bar{X}$ =12.18) yüksek olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacı ile verilere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 41’de verilmiştir

Tablo 41. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıftaki Öğrenci Sayısı Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Sınıftaki öğrenci sayısı değişkeni için Varyans Analizi Testi		Kareler Toplamları	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık p
DT	Gruplar arası	177.436	4	44.359	1.127	.348
	Gruplar içi	3896.785	99	39.361		
	Toplam	4074.221	103			
DU	Gruplar arası	53.966	4	13.491	1.552	.193
	Gruplar içi	860.871	99	8.696		
	Toplam	914.837	103			
KB	Gruplar arası	118.903	4	29.726	1.487	.212
	Gruplar içi	1978.635	99	19.986		
	Toplam	2097.538	103			

$P \leq \alpha = 0.05$ anlamlı

Tablo 41 incelendiğinde sınıftaki öğrenci sayısı ile tükenmişliğin alt boyutları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmadığı görülmüştür.

4.4.19. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp Yaşamamaları Değişkenine Göre Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Özel Eğitim Öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin veliler ile ilgili sorun yaşayıp yaşamamaları değişkenine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp Yaşamamaları Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT, DU, KB Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Tükenmişlik Alt Boyutları	Bağımsız Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma
DT	Evet	49	15.8776	6.07465
	Hayır	55	12.4909	6.09454
DU	Evet	49	5.0204	3.11241
	Hayır	55	3.8364	2.76729
KB	Evet	49	10.8571	4.57803
	Hayır	55	10.8364	4.49594

Tablo 42’de çalışmaya katılan öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp yaşamamaları değişkenine göre değerlendirilmiştir. Her üç alt boyutta da (DT,DU,KB) Veliler İle İlgili Sorun Yaşayan öğretmenlerin ortalamaları velilerle sorun yaşamayan öğretmenlerin ortalamalarından yüksek çıkmıştır.

Grupların ortalamaları arasında görülen bu farkların istatistiksel yönden anlamlılığını belirlemek amacı ile verilere bağımsız gruplar için z testi uygulanmış ve sonuçlar tablo 43’de verilmiştir.

Tablo 43. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp Yaşamamaları Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeğinin DT,DU,KB Alt Boyutlarına İlişkin z Değerleri

Veliler İle İlgili Sorun Yaşayıp yaşamamaları değişkenine Göre Bağımsız Örneklem z Testi		
Tükenmişlik Alt Boyutları	z Değeri	Anlamlılık p
DT	2.834	.006*
DU	2.040	.044*
KB	.023	.981

P*≤α=0.05 anlamlı

Tablo 43 incelendiğinde velilerle ilgili sorun yaşayan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişliğin DT ve DU boyutunda gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir.Sonuç olarak velilerle ilgili sorun yaşayan özel eğitim öğretmenlerinin daha fazla DT ve DU yaşadıklarını söyleyebiliriz.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Tartışma ve yorumlar bulgular bölümündeki sıraya uygun olarak yapılmıştır. Literatür incelendiğinde yurt içinde özel eğitim öğretmenleri ve tükenmişlik düzeyi ile ilgili çok az sayıda araştırma yapıldığı görülmüştür. Bu nedenle araştırma sonuçları yorumlanırken bu sınırlılık dikkate alınmıştır.

Özel eğitim öğretmenlerinin genel olarak tükenmişlik düzeylerine bakıldığında, orta düzeyde bir tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür. Batı normlarında ölçeğin alt boyutları için kesme noktaları belirlenirken Türkiye’de herhangi bir norm çalışması yapılmamıştır. Ancak Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu’ nun engelli olmayan çocuklarla ve engelli olan çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik durumlarını karşılaştıran çalışmalarında, engelli olmayan çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik puanlarının, engelli çocukla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik puanlarından daha yüksek olduğu belirtilmiştir (1). Zabel ve Zabel üstün zekalı ve zihinsel engellilerle çalışan öğretmenlerin tükenmişliğini araştırmış (57), üstün zekalıyla çalışan öğretmenlerin DT boyutunda daha çok tükendiklerini bulmuştur. Billingsey ise yaptığı boylamsal çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin işten ayrılma oranına bakmış bu oranın %6-8 olduğunu bulmuştur (7). Yapılan tüm bu çalışmalarda özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişliğe daha yatkın oldukları belirtilirken, üstün zekalı yada normal çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişliklerinin daha fazla çıkması farklı şekillerde açıklanmıştır. Bu açıklamalardan biri, özel eğitim de sınıftaki öğrenci sayısının az olması, sınıfa yardımcı başka elemanlarla girilmesi ve özel eğitim öğretmenlerinin çocuklarla ilgili beklenti düzeylerinin az olması onların diğer öğretmenlere göre daha az tükenmişlik yaşamaları ile açıklanmaya çalışılmıştır (8,21,10,39). Ayrıca ileri yaşlardaki özürlü çocuklarla ve duygusal bozukluğu olanlarla çalışanların duygusal tükenmişliğinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (38). Bizim araştırmamızda bir karşılaştırılmaya gidilmemekle beraber özel eğitim öğretmenlerinin genel olarak tükenmişlik puanlarının orta düzeyde olması diğer araştırma bulguları ile birbirini destekler niteliktedir.

Cinsiyet açısından, kadınların erkeklere göre daha fazla duygusal tükenme yaşadıklarını bununla birlikte duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda anlamlı farklar olmadığı ortaya çıkmıştır. Tükenmişlikle ilgili yapılan bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara rastlanmıştır. Örneğin Ergin'in doktor ve hemşirelerde yaptığı araştırmada da kadınların duygusal tükenmeyi erkeklerden fazla yaşadıkları gösterilmiştir (19). Bununla birlikte Sucuoğlu ve Kuloğlu'nun araştırma bulgularına göre cinsiyetle tükenmişlik arasında anlamlı fark bulunamamıştır (49). Yıldırım'ın banka çalışanlarının tükenmişliğini araştırdığı çalışmasında da cinsiyet değişkeninin tükenmişliği duygusal tükenme alt boyutunda yordadığını ifade etmiştir (55).

Toplumda kadına ve erkeğe özgü olarak nitelenen kalıplaşmış roller vardır ve kadınların daha fazla duygusal tükenme yaşamaları onların işleri dışında evdeki sorumluluklarının fazlalığı ile açıklanabilir (52). Toplumda kadının çalışması erkeğe göre daha ikinci planda kalmakta ve buda kişinin kendisini işinde yeterince başarılı hissetmesine engel olmaktadır. Bir başka yaklaşımla kadının yüksek gelir, sosyal statü ve otonomi gibi meslekle ilişkili ödülleri daha az değerlendirmeleri (5), bunun yanı sıra edinilen cinsiyet rolleri gereği, kadınların diğer insanların sorunlarına daha duyarlı olmaları nedeniyle (55) duygusal tükenmeye daha yatkın olabilecekleri düşünülebilir.

Yaş değişkeni incelendiğinde, yaşla tükenmişlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde yaş değişkeni ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar farklı bulgular sunmakla birlikte daha çok yaş düzeyinin artması ile tükenmişlik düzeyinin azaldığı yönünde olmuştur. Bunu destekleyen araştırmalardan Çam hemşirelerin (11), Ergin sağlık personelinin (20), Girgin öğretmenlerin tükenmişliklerini araştırmış ve yaş değişkeninin tükenmişlik ile ters yönlü bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur (25).

Yurt dışında yapılmış araştırmalara bakıldığında, yaş ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonuçları da farklılık göstermektedir. Perlman ve Hartman tükenmişliği açıkladıkları makalelerin de yaş ve tükenmişlik düzeyi arasında negatif bir ilişkinin varlığından bahsetmektedirler. Buna göre yaş ilerledikçe tükenmişlik yaşama riski azalmaktadır (45). Farber, öğretmenlerde tükenmişliği

incelediği çalışmasında tükenme açısından en çok risk taşıyan grubun 34-44 yaş grubu olduğunu ifade etmiştir (47). Lee ve Ashforth'a göre yaş ile tükenmişlik arasında negatif bir ilişki vardır (33). Genç ve tecrübesiz çalışanlar işin gerekleri ile baş etmeyi henüz bilmediklerinden dolayı duygusal tükenmeye karşı dayanıksız olmaktadır, olgunlaşmayla birlikte stresli durumlarla nasıl başa çıkacaklarını öğreniyor oldukları düşünülebilir. Ayrıca yaş kişisel başarı boyutu ile de ilgilidir. Yaşın artmasıyla performansı olumlu değerlendirme ve kariyer tatmini yaşanmaktadır (47).

Literatürde yaş ile tükenmişlik düzeyi arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını gösteren araştırmalarda vardır. Üstün ve Gözüm, ün sağlık çalışanları ile yaptıkları araştırmalarda (54,24), Ayşe Yıldız (56) öğretmenlerle yaptıkları çalışmada ise bu çalışmanın sonuçları ile uyumlu olarak yaş değişkeni ile tükenmişlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki belirtilmemektedir.

Medeni durum değişkeni incelendiğinde, istatistiksel olarak medeni durum ile tükenmişliğin DT, DU ve KB alt boyutlarında anlamlı farklar saptanmıştır. Buna göre bekarlar evlilere göre tükenmişliğin tüm alt boyutlarında daha fazla tükenme yaşarken, KB alt boyutunda eşinden ayrılmış - eşini kaybetmişler de evlilerden anlamlı olarak daha fazla tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür. Bu durum aile ortamının sosyal destek sağlayarak tükenmişlik yaşanma riskini azalttığı ile açıklanabilir. Literatür incelendiğinde benzer bulgular farklı araştırmalarda da görülmüştür. Maslach ve Jackson evli bireylerin bekarlara göre tutarlı olarak daha az tükenmişlik örüntüsü gösterdiklerini (37), Schwab ve Iwaicki'de eşlerden gelen desteğin, evli olanlarda daha az tükenmişliğe neden olduğunu bulmuşlardır. Ergin, medeni durum ile tükenmişliğin DT ve DU alt boyutlarında anlamlı ilişkiler bulmuştur (19). Bunun yanısıra Özer bekar rehber öğretmenlerin evli rehber öğretmenlere göre kendilerini daha başarısız hissettiklerini bulmuştur (44). Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, Çokluk, Ensari ve Tuzcu oğlu'nun yapmış oldukları çalışmalarda medeni durum ile tükenmişlik arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır (1,14,18). Bu çalışmada da medeni durum ile tükenmişlik arasında anlamlı farklar bulunmuş ve sonuçlar literatürle uyumlu çıkmıştır.

Sahip olunan çocuk sayısı ile tükenmişlik arasındaki ilişki incelendiğinde sonuçların istatistiksel olarak anlamsız çıktığı görülmüştür. Yani bu araştırma sonucuna göre çocuk sayısı ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde bazı araştırmalar bu değişkeni “çocuk sahibi olup olmama” şeklinde alırken bazı araştırmacılar da “çocuk sayısı olarak ele almıştır” Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde tükenmişliğin en az incelendiği değişken çocuk sayısı değişkeni olduğu görülür. Bu durum yurt dışında tükenmişliğin, kişisel değişkenlerden çok, örgütsel değişkenlerle ilişkisinin incelenmesinden doğmaktadır. Yurt içinde yapılan araştırmalarda ise Izgar ve Torun duygusal tükenme boyutunda herhangi bir farklılaşma görülmemesine karşın, duyarsızlaşma boyutunda çocuk sayısı değişkeninin etkili olduğunu belirtmiştir (28,53). Çam, çocuk sahibi olma durumunun hemşirelerde tükenmişliğin yordayıcıları arasında olduğunu ortaya koymuştur (11). Bu durumda araştırmadan çıkan çocuk sayısı değişkeni ile tükenmişlik arasında anlamlı farkın olmaması diğer araştırma bulguları ile çelişmektedir.

Tükenmişlik incelenirken çalıştığımız alan özel eğitim olduğunda çalışılan çocukların özellikleri diğer gruplardan farklı bir değişken olarak düşünülmelidir. Engelli çocukların gereksinimleri ve özelliklerinin farklı oluşu öğretmenlerin yaşadığı tükenmişliğe katkıda bulunabilir. Bu düşünceden yola çıkarak, özel eğitim öğretmenlerinin çalıştıkları özel eğitim alanı ile tükenmişlik arasında ki ilişkiye bakılmış ve istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde özel eğitim alanlarına göre öğretmenlerin tükenmişliklerini inceleyen çok az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Çokluk, zihinsel engellilerle çalışan öğretmenlerin, işitme engellilerle çalışan öğretmenlerden daha az duygusal tükenme yaşadıklarını ortaya koymuştur (14). Carr, farklı özür gruplarıyla çalışan öğretmenlerin (öğrenme güçlüğü, işitme görme engelli, eğitilebilir zihinsel engelli, fiziksel engelli, çok engelli, gelişimsel geriliği olanlar, travmatik beyin incinmeleri ve otistikler) tükenmişlik düzeylerini incelemiş ve çalışılan özür türü ile tükenmişlik arasında bir ilişki olmadığını saptamıştır (14). Türkiye’de yapılan diğer bir araştırmada da öğretmenlerin, çalıştıkları çocukların özür türünün tükenmişlik üzerine farklılaşmaya yol açmadığı bulunmuştur

(49). Bu yanıyla çıkan sonuçlar bizim araştırmamızda çıkan sonuçlarla birbirini destekler niteliktedir.

Toplam çalışma yılı tükenmişlik arsındaki ilişkiye bakıldığında, çalışma yılı ile tükenmişlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır. Elde edilen bu bulgu Çam (11), Çokluk (14) ve Tümkiye'nin (52) araştırmalarından çıkan meslekte geçirilen süre ile tükenmişlik arasındaki anlamlı ilişki ile çelişmektedir. Yapılan araştırmalarda mesleğe yeni başlayanların daha idealist oldukları ve meslekten beklentilerin çok olması nedeni ile daha fazla tükenmişlik yaşayabileceklerini bununla birlikte çalışılan süre arttıkça beklenti düzeyinin azalmasına paralel olarak tükenmişlik düzeyinin de düşeceğine ilişkin görüşler vardır. Bu çalışmada ise toplam çalışma yılı ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması ,üniversitelerin özel eğitim bölümlerinden mezun olan öğretmenlerin bu alanda uzun süreli staj yaparak alanı daha yakından tanımaları ve beklenti düzeyini yüksek tutmamalarına bağlanabilir.

Araştırma kapsamında yer alan özel eğitim öğretmenlerinin mezun olunan alan değişkenine göre incelenmiş ve gruplar arasında görülen farkın istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Ülkemizde özürlü çocuklarla çalışan öğretmenler farklı şekillerde yetişmektedir. Üniversitelerin özel eğitim bölümünden mezun olmuş öğretmenlerin yanı sıra farklı bölümlerden mezun olmuş ve kısa süreli hizmet içi programlara katılmış ilk okul öğretmenleri de özel eğitim kurumlarında görev yapmaktadırlar. Özel eğitim öğretmenlerinin bu alanda eğitim almaları çalıştıkları özürlü çocuk grubunu daha iyi tanımlarına, uygun araç-gereç ve eğitim yöntem ve teknik kullanmalarına yol açacaktır. Oysa değişik alanlardan mezun olmuş öğretmenlerin tükenmişlik puanları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Bu sonuç Sucuoğlu ve Kuloğlu'un "özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliği değerlendirilmesi" (49) adlı araştırmada çıkan sonuçla birbirini destekler niteliktedir

Öğretmenlik mesleğini isteyerek yapma ile tükenmişlik arasındaki ilişki incelendiğinde, tükenmişliğin DU ve KB alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklar ortaya çıkmıştır. Mesleği isteyerek seçenlerin DU ve KB alt boyutlarından aldıkları puanlar, mesleği istemeyerek seçenlerin aldıkları puanlardan daha düşüktür.

Yani mesleği istemeyerek yapanlar daha fazla duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık hissi yaşamaktadırlar. Baysal da mesleği isteyerek sürdüren öğretmenlerin mecbur oldukları için sürdürenlere göre duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusu alt ölçeklerinden aldıkları puanların daha düşük olduğunu ifade etmektedir (5). Çıkan sonuçlar birbirlerini destekler niteliktedir.

Araştırmanın amaçlarından biri olan öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulup bulmamayla tükenmişlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulmayanlar tükenmişliğin tüm alt boyutlarında, öğretmenlik mesleğini kendilerine uygun bulanlardan daha fazla puan ortalamalarına sahiptirler. Kısaca öğretmenlik mesleğini kendilerine uygun bulamayanlar daha fazla DT, DU ve KB alt boyutlarında tükenmişlik yaşamaktadırlar. Mesleği isteyerek yapma ile tükenmişlik arasında ters yönlü bir ilişki vardır denilebilir.

Özel eğitim alanını isteyerek seçme ile tükenmişlik arasındaki ilişki de ise tükenmişliğin tüm alt gruplarından alınan puanlar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Çıkan sonuçlar Kulaksızoğlu, Dilmaç, Aydın'ın makalelerinde (32) çıkan sonuçla birbirini destekler niteliktedir. Bu durum özel eğitim öğretmenlerinin farklı değişkenler açısından yaşadıkları tükenmişliğin aslında özel eğitim alanında çalışmaktan mı kaynaklı yoksa öğretmenlik mesleğinden mi, yaşam şartlarının ağır olması yada eğitim sisteminin öğretmene yeteri kadar değer vermemesi ile ilişkili olabilir mi?. Bu sorular bundan sonra yapılacak araştırmalar için yol gösterici olabilir.

Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri incelenirken, tükenmişliğin yordayıcıları arasında yakın akrabalar arasında özel eğitime muhtaç biri olup olmaması değişkenine bakılmıştır. Çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde tükenmişliğin DU alt boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Yakınları arasında özel eğitime muhtaç biri olan özel eğitim öğretmenleri daha fazla duyarsızlaşma yaşamaktadırlar. Literatür incelendiğinde bu değişkenin sadece Kulaksızoğlu, Dilmaç, Aydın'ın makalelerinde (32) incelendiği görülmüştür. Bu araştırma sonucun da tükenmişlikle yakın akrabalar arasında özel eğitime muhtaç birisi olup olmaması değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çıkan sonuçlar

birbiri ile çelişmektedir. Yakınları arasında özel eğitime ihtiyaı olanların neden duyarsızlaşmayı daha fazla yaşadıkları, özel eğitim ğretmenlerinin tükenmişliklerinin inceleneceği başka araştırmalarda üzerinde durulması gereken bir değişken olması açısından önem taşıması gerektiği düşünülebilir.

Özel eğitim ğretmenlerinin ekonomik durumlarını algılamalarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. ıkan sonuçlara göre kendilerini st-sosyo ekonomik düzeyde görenler, KB boyutunda kendilerini orta sosyo-ekonomik düzeyde görenlerden daha fazla tükenmiş hissetmektedirler. Para insanların ihtiyaçlarını gidermede önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca para günümüzde başarı ve saygınlık içinde geçerli bir ölçüt niteliğini korumaktadır. Literatür incelendiğinde pek çok araştırmada yetersiz ücretin tükenmişliğin önemli yor dayıcılardan biri olduğu kabul edilir. Ülkemizde ğretmenlik genel olarak en az gelir getiren mesleklerden biridir. Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu'nun araştırmasında da sosyo-ekonomik durum tükenmişliğin hiçbir alt boyutunda yordayıcı olarak çıkmamıştır (1). Bu durum özel eğitim ğretmenlerinin ek ders ücretlerinin sembolik de olsa diğer öğretmenlerin ek derslerinden fazla olması ile açıklanmıştır. Ancak bu araştırmada sosyo-ekonomik durum değişkeninde tükenmişliğin KB alt boyutunda kendilerini st sosyo-ekonomik düzeyde algılayanların, kendilerini orta-sosyo ekonomik düzeyde algılayanlardan daha fazla tükenmişlik yaşamaları ilginçtir. Bunun nedenlerinin incelenmesi bu alanda yapılacak olan başka araştırmalar için gerekçe olabileceği düşünülebilir.

Özel eğitim ğretmenlerinin çalıştıkları ortamdaki memnun olup olmamaları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Buna göre çalıştıkları ortamdaki memnun olmayan özel eğitim öğretmenleri daha fazla DT ve DU yaşamaktadır. Özel eğitim ğretmenlerinin, ğretim yaptıkları ortam nedeniyle, tükenmişliğe diğer öğretmenlerden daha açık ve tükenmişlik açısından yüksek risk grubu olarak kabul edilmekte (14,6). Özel eğitim okullarının okul ve sınıf yapılarının eğitim verilen öğrencilerin özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Özürlü ocukla çalışmak farklı teknik yöntemleri kullanmayı, çocukla

çok yakın ve birebir çalışmayı gerektirmektedir. Uygun çalışma ortamının sağlanamaması öğretmende tükenmişliğe yola açacak etmenler arasındadır.

Çalışma hayatında iş arkadaşlarından destek görüp görmeme değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde de sadece tükenmişliğin KB alt boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı fark saptanmıştır. İş arkadaşlarından destek görmeyenlerin daha fazla kişisel başarısızlık hissi yaşadıklarını söylemek mümkündür. Literatür incelendiğinde Strasmeier öğretmenin iş arkadaşlarından destek almamasının tükenmişlikle ilgili olduğunu açıklamıştır (48). Bu durumda araştırma sonuçları birbirini destekler niteliktedir. Meslektaşlarının yardımları, düşünceleri, yapıcı eleştirileri bireyi tükenmişliğe karşı korumaktadır. Sosyal destek her zaman bütün meslek grupları için önemli olmuştur. Çalıştığı arkadaşından olumlu destek almak çalışanın iş stresini azaltıcı ve iş doyumunu arttırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda iş arkadaşları ile olumlu paylaşım sağlayan çalışan, örgüt için de yalnız olmadığını, çıkabilecek problemlerde yardım isteyeceği kişilerin olduğunu bilerek daha rahat çalışabilmektedir. Söz konusu alan özel eğitim olduğunda meslektaş yardımı daha da önemli olmaktadır çünkü çalışılan çocukların normal çocuklardan daha farklı problemleri vardır.

Özel eğitim öğretmenlerinin yaptıkları işle ilgili olarak taktir görüp görmemeleri ile tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesinde de istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Buna göre; yaptıkları işle ilgili olarak idarecilerinden taktir görmeyen özel eğitim öğretmenlerinin, idarecilerinden yaptığı işle ilgili olarak taktir gören özel eğitim öğretmenlerinden daha fazla DT ve DU yaşadıkları bulunmuştur. Literatür incelendiğinde Çam hemşireler üzerinde yaptığı araştırmada da yönetici desteği ile tükenmişliğin DT ve DU alt boyutlarında aynı sonuçlara ulaştığı görülmüştür (12). Littrell ve diğerlerinin yaptığı araştırmada işle ilgili değişkenin ve yönetici desteğinin algılanmasının, tükenmişliği demografik değişkenlerden daha iyi yordadığını belirtmişlerdir (34). Bu durumu ile araştırma bulguları birbirini destekler niteliktedir. Yönetici desteği ile tükenmişlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Araştırmanın değişkenlerinden biri olan çalışılan kurumda ödül ve ceza sisteminin adil olarak işleyip işlemediği ile tükenmişlik arasında ki ilişkiye bakıldığında tükenmişliğin tüm alt boyutlarında “hayır” cevabı verenlerin ortalamalarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. İstatistiksel olarak puanlar arasındaki bu farkın sadece tükenmişliğin DT alt boyutunda anlamlı olduğu saptanmıştır. Meier’in tükenmişlik yaklaşımına göre tükenmişlik küçük ödül ve büyük ceza beklentisinden kaynaklanan bir durum olarak tanımlanır (40). Bu tanım da ödül ve cezanın tükenmişlik yaşamada ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Eğer birey kurumundaki ödül ve ceza sisteminin adil olarak işlediğini düşünmüyor ise bu durumda tükenmişlik yaşaması kaçınılmaz olacaktır. Literatür incelendiğinde Singh ve arkadaşları yüksek öğretim kurumlarında çalışan öğretim üyeleri üzerinde yaptıkları araştırmalarda, ödül ile tükenmişlik ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmanın bulguları ödül ile mesleki tükenmişlik arasında yüksek düzeyde ilişki bulunduğunu göstermiştir. Araştırmanın bulgularına göre, ödül eksikliği tükenmişliği arttıran bir faktördür (27). Bizim çalışmamızla bulgular birbirini destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin mesleklerinin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmadığına ilişkin DT, DU ve KB alt ölçek puanlarının incelenmesi sonucunda duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutunda anlamlı düzeyde fark bulunduğu görülmüştür. Mesleklerinin toplumda hak ettiği yeri bulmadığını düşünen öğretmenler daha fazla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma yaşamaktadırlar. Baysal’ın araştırmasında mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmaması değişkeninin tükenmişlik açısından her üç alt boyutta da anlamlı ilişkisi bulunmamıştır. Bu yönüyle araştırma birbiri ile çelişir niteliktedir. Baysal’ın makalesinde tükenmişliğin DT alt boyutunda anlamlı bir ilişki bulunurken (5), Girgin’in araştırmasında ise tükenmişliğin duyarsızlaşma alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlılık bulunmuştur (25). Araştırma bu yönüyle Girgin’in araştırmasını destekler niteliktedir. Çıkan bu sonuçlar öğretmenlik mesleğinin toplumda etkinliğini kaybetmekte olmasının, saygınlık ve prestijini yitirmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Özel eğitim öğretmenlerinin sınıftaki öğrenci sayısı değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında fark istatistiksel olarak incelenmiş ve tükenmişliğin

hiçbir alt boyutunda anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır. Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu'nun normal çocuklarla ve özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde yaptığı araştırma da da benzer sonuçlar alınmıştır (1). Bu araştırmada, öğretmenin çalıştığı öğrenci sayısının tükenmişlik üzerindeki etkileri, engelli yada engelli olmayan çocuklarla çalışma değişkeni ile birlikte açıklanmakta, engelli olmayan çocuklarla çalışan öğretmenlerin DT ve DU puanlarının engelli çocuklarla çalışan öğretmenlerden fazla olması bazı araştırmalarda çalışılan öğrenci sayısına bağlanmaktadır. Engelli olmayan çocuklarla çalışan öğretmenler daha kalabalık sınıflarda çalışmakta, engelli çocuklarla çalışan öğretmenlerin sınıflarında genellikle çok az sayıda öğrenci bulunmaktadır. Bunun yanı sıra pek çok ülkede özel eğitim kurumlarında öğretmenlerin yanı sıra gönüllüler yada yarı profesyoneller sınıf içinde öğretmenle birlikte çalışmakta, böylece engelli çocuklarla çalışan öğretmenlerin çalıştıkları öğrenci sayısı daha da azalmaktadır. Bu durumun engelli çocuklarla çalışan öğretmenlerin iş ortamına ait önemli bir risk faktörünü ortadan kaldırdığı düşünülmektedir (6).

Araştırmanın amaçlarından biri olan velilerle ilgili sorun yaşayıp yaşamama değişkeni ve tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda. Velilerle ilgili sorun yaşayan özel eğitim öğretmenlerinin istatistiksel olarak DT ve DU alt boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Buna göre velilerle ilgili sorun yaşayan öğretmenler daha fazla duygusal tükenme ve duyarsızlık yaşamaktadırlar. Özel eğitim söz konusu olduğunda anne-babalar ,normal çocukların ebeveynlerinden ayrı değerlendirilmelidirler. Çocuğunun engelini henüz kabul edememiş, engel konusunda yeterli ve doğru bilgiye sahip olmayan anne-babalar ın çocuklarına yönelik gerçekçi olmayan beklentileri öğretmenleri olumsuz yönde etkilemektedir. Özel eğitimde öğrencilerdeki gelişim çok yavaş ve geç olmaktadır. Çocuğun eğitiminde aile aktif rol almalı ve okulda verilen eğitimler evde düzenli olarak tekrar edilmelidir. Okul aile işbirliği özel eğitimde olmazsa olmaz koşullardandır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. SONUÇ

Bu araştırmada Eskişehir merkez ilçe de yer alan M.E.B ve Y.Ö.K'na bağlı özel eğitim okullarında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin genel tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi ve tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, yaş, medeni durum, sahip olunan çocuk sayısı, çalışmakta olunan alan, toplam çalışma yılı, mezun olunan alan, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapıp yapmama, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulup bulmama, özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmeme, yakınları arasında özel eğitime muhtaç biri olup olmaması, algılanan sosyo-ekonomik durum, çalıştıkları ortamdan memnun olup olmama, çalışma hayatında iş arkadaşlarından destek görüp görmeme, idarecilerinden yaptığı işle ilgili olarak takdir görüp görmeme, çalıştıkları kurumda ödül ve ceza sisteminin adil olarak işleyip işlememesi, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmaması, çalışılan öğrenci sayısı ve velilerle ilgili sorun yaşayıp yaşamamaları değişkenine göre incelendiği bu araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Özel eğitim öğretmenlerinin genel tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde ölçeğin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları, ölçekten alınabilecek maksimum ve minimum puanlar dikkate alındığında düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir. Bunun nedenleri arasında çalışılan grubun zor olmasına rağmen çalıştıkları öğrenci sayısının normal okullarda çalışan öğretmenlere kıyasla daha az olması, çalıştıkları kurum özellikleri ve ihtiyaç duyduklarında çalışma arkadaşlarından destek görmelerinin onları tükenmişliğini azaltıcı etkisi olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre özel eğitim öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duygusal tükenme boyutunda önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre kadınlar erkeklere oranla daha fazla duygusal tükenme yaşamaktadırlar.

Yaşı göre özel eğitim öğretmenlerinin her üç alt boyut açısından da tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

Medeni durum değişkenine göre özel eğitim öğretmenleri tükenmişliğin her üç alt boyutunda da anlamlı farklılaşmalar göstermiştir. Buna göre bekarlar evli ve eşinden ayrılmış-eşini kaybetmişlere oranla daha fazla duygusal tükenme, duyarsızlaşma alt boyutlarında tükenmişlik yaşarken, eşinden ayrılmış-eşini kaybetmişler kişisel başarı alt boyutunda daha fazla tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Sahip olunan çocuk sayısına göre özel eğitim öğretmenlerinin her üç alt boyut açısından da tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

Özel eğitim öğretmenlerinin şuan çalışmakta oldukları alan değişkeni açısından tükenmişliğin her üç alt boyutu açısından da anlamlı bir farklılaşma göstermemişlerdir.

Özel eğitim öğretmenleri toplam çalışma yılı değişkeni açısından tükenmişliğin her üç alt boyutu açısından da anlamlı bir farklılaşma göstermemişlerdir.

Mezun olunan alan değişkenine göre özel eğitim öğretmenlerinin her üç alt boyut açısından da tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

Öğretmenlik mesleğini isteyerek yapıp yapmama değişkeni açısından, öğretmenlik mesleğini istemeyerek yapanların tükenmişliğin duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında öğretmenlik mesleğini isteyerek yapanlardan daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulup bulmama değişkeni açısından, tükenmişliğin her üç alt boyutunda öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulmayanların, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulanlardan daha fazla tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir.

Özel eğitim alanını isteyerek seçip seçmeme değişkeni açısından, özel eğitim öğretmenlerinin her üç alt boyut açısından da tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

Yakın akrabalar arasında özel eğitime ihtiyacı olan biri olup olamaması değişkenine göre, yakın akrabaları arasında özel eğitime ihtiyacı olanların tükenmişliğin duyarsızlaşma alt boyutunda yakın akrabaları arasında özel eğitime ihtiyacı olmayanlardan daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Sosyo-ekonomik durum algısı değişkenine göre sadece tükenmişliğin kişisel başarı alt boyutunda kendini yüksek sosyo-ekonomik düzeyde algılayanlar kendilerini orta sosyo-ekonomik düzeyde algılayanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalıştıkları ortamdan memnun olup olmama değişkenine göre, çalıştıkları ortamdan memnun olmayanlar tükenmişliğin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında çalıştıkları ortamdan memnun olanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Çalışma hayatında iş arkadaşlarından destek görüp görmeme değişkenine göre, tükenmişliğin sadece kişisel alt boyutunda anlamlı fark bulunmuştur. Çalıştıkları ortamdan memnun olmayanlar daha fazla kişisel başarısızlık yaşamaktadırlar.

İdarecilerinden yaptıkları işle ilgili olarak taktir görüp görmeme değişkeni incelendiğinde, idarecilerinden taktir görmeyenler tükenmişliğin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında idarecilerinden taktir görenlere oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur

Çalıştıkları kurumda ödül ve ceza sisteminin adil olarak işleyip işlememesi değişkenine göre, çalıştıkları kurumda ödül ve ceza sisteminin adil olarak işlemediğini düşünenlerin tükenmişliğin duygusal tükenme alt boyutunda daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Özel eğitim öğretmenlerinin mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmaması değişkenine göre, tükenmişliğin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulmadığını düşünenlerin, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulduğunu düşünenlere oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur.

Öğrenci sayısı değişkenine göre, özel eğitim öğretmenlerinin her üç alt boyut açısından da tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

Velilerle ilgili sorun yaşıyıp yaşamamaları değişkenine göre özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişliğin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında velilerle ilgili sorun yaşadıklarını söyleyenler, velilerle ilgili sorun yaşamadıklarını söyleyenlere oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur.

6.2 . ÖNERİLER

Genel olarak ortaya çıkan bulgular özel eğitim öğretmenlerinin sağlıklı bir ruhsal yapıyı korumaları ve mesleklerinde daha başarılı olmaları açısından önem taşımaktadır.

- Meslek seçiminde iyi bir danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmeli, böylelikle öğretmenlerin mesleklerini isteyerek seçmeleri sağlanmalı,
- Öğretmenlik mesleğinin toplumdaki yerinin yükseltilmesi sağlanmalı, özel eğitim ortamında çalışmanın zorlukları elden geldiğince duyurulmalı,
- Okul yöneticileri, öğretmenlerinin olumlu davranışlarını gerek sözel olarak, gerekse diğer yollardan taktir etmekten kaçınmamalı,
- Yöneticiler çalışanlarını desteklemeli, motive etmeli ve güdülemeli,
- Okullarda ödül ve ceza sisteminin işleyişi tekrar gözden geçirilmeli ve adil olması sağlanmalı,
- Öğretmenlerin çalışma ortamları, çalıştıkları grubun özelliklerine uygun olarak iyileştirilmeli,
- Engelli çocuğa sahip ailelere gerek eğitsel gerekse psikolojik destek sağlanarak özel eğitim öğretmenlerin bu alandaki yükleri hafifletilmeli,

- Kurumlarda düzenli olarak aile eğitimleri yapılarak, velilerin çocuklarının eğitim ihtiyaçları konusunda bilgilenmeleri sağlanmalı,
- Toplumun özel eğitim ve özürlü çocuklarla ilgili bilinçlenmesi sağlanmalı.

7. KAYNAKLAR

1. AKÇAMETE, G., KANER, S. ve SUCUOĞLU, B., “Öğretmenlerde tükenmişlik iş doyumu ve kişilik”, 1.Basım, Nobel Yayın Dağıtım,Ankara, (2001)
2. BALTAŞ, A. ve BALTAŞ, Z. “Stres ve Stresle Başa çıkma Yolları”, Remzi Kitapevi, İstanbul, (1993)
3. BANDURA, A. “Self-Efficacy:Toward A Unifying Theory Of Behavioral Change”, Psychological Review, 84, 2, 191-215, (1977)
4. BAİLEY RD. Coping with stress in caring. Blackwell Scientific, Oxford, (1985).
5. BAYSAL, A. “Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir(1995)
6. BECK CL, GARGIULA RM. Burnout in teachers of retarded and nonretarded children. Journal of Educational Research.; 76 (3): 169-173. (1986)
7. BILLINGSLEY BS. Improving the Retention of Special Education Teachers;Final Report.RTI Project 5168:Research Triangle Inst. NC.NT; 548.(1995)
8. CARR,K.M. A study of burnout in Mississippi public school special education teachers.Dissertation Abstract International, 58 (1) 131, (1996)
9. CHERNISS C. Professional Burnout in human organizations; Praeger; Newyork, (1980).

10. CRANE SJ, IWANICKI EF. Perceived role conflict,role ambiguity and burnout among special education teachers; Medical and special education:Vol:7 (2) (24-31). (1986)
11. ÇAM, O. “Hemşirelerde Tükenmişlik ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (1989)
12. ÇAM, O. “Tükenmişlik Envanterinin Geçerlik Güvenirliğinin Araştırılması”. VII.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı,(1991)
13. ÇAM, O. ve Baysal, A. “İzmir Metropolitan Alan İçinde Bulunan Yataklı Sağlık Kurumlarında Görev Yapan Psikiyatrist Ve Psikologlarda Tükenmişlik Sendromunun İncelenmesi” VIII.Ulusal psikoloji Kongresinde Sunulmuş Bildiri.İzmir,(1994)
14. ÇOKLUK.Ö.”Zihinsel Ve İşitme Engelliler Okulunda Görev Yapan Yönetici Ve Öğretmenlerde Tükenmişliğin Kestirilmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara (1999)
15. DURSUN, S. “Öğretmenlerde Tükenmişlik İle Yükleme Biçimi,Cinsiyet,Eğitim Düzeyi Ve Hizmet Süresi Değişkenleri Arasındaki Yordayıcı İlişkilerin İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.(2000)
16. DOLAN N. The Relationship between burnout and job satisfaction in nurses;Journal of advanced Nursing;;12 (1): 3- 12 (1987)
17. EDELWICH,J. And A.BRODSKY. “Burn-out “Stages Disillusionment In The Helping Professions,Newyork:Human Sciences Press.(1980)

18. ENSARİ, H. Ve TUZCUOĞLU. “Marmara Üniversitesine Bağlı Fakültelerde Görev Yapan Yönetici ve Öğretim Elemanlarının Meslekten Yılgınlıklarında Kişilik Özelliklerinin Rolü” II.Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri El Kitabı, sf 29-36
19. ERGİN, C. “Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması”,VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını,s.143-154. (1992).
20. ERGİN, C. “Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Türkiye Sağlık Personeli Normları”, 3 P Dergisi,4(1).(1996).
21. FRANK,A.R.;Mc KENZIE,R. The Development of Burnout among Special Educators;Teacher Education and Special Education:16 (2): 161-170.(1993)
22. FREUDENBERGER J.Herbert. “Staff Burn-Out” Journal Of Social Issues,30: 159-166.(1974).
23. FRIEDMAN, I. A .”High And Low Burnout Schools: Scholl Culture Aspects Of Teacher Burnout,” The Journal Of Educational Research, 84 (6), 325-333 (1991)
24. GÖZÜM, S. “Koruyucu Sağlık Hizmetlerinde Görev Yapan Hemşire ve Ebelerde iş Doyumu, Tükenmişlik ve işe Devamsızlığı Etkileyen Faktörlerin Araştırılması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. (1996)
25. GİRGIN, G. “İlkokul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İzmir. (1995)

26. GİRĞİN,G. BAYSAL,A. “Tükenmişlik Sendromuna Bir Örnek:Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi” TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni,;4(4).(2005)
27. IZGAR, H.“Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik Nedenleri” Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. (2001)
28. IZGAR,H. “Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri,Nedenleri Ve Bazı Etken Faktörlere Göre İncelenmesi.(Orta Anadolu Örneği)” Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.(2000)
29. JACKSON,E. SUSAN,R.SCHWAB and R.SCHULER. “Toward an Understanding of The Burnout Phenomenon” Journal Of Applied Psychology, 71,4:630-640,(1986)
30. JOHNSON AB, GOLD V, KNEPPER D.Frequency and intensity of professional burnout among teachers of the mildly handicapped;College-Student Journal:18 (3): 261-266.(1984)
31. KARASAR,N. Bilimsel Araştırma Yöntemi.9.Basım.Ankara:3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.Şti.,(1998)
32. KULAKLSIZOĞLU,A. DİLAMÇ, B. AYDIN,A. “özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Duygusu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi ,cilt 3 (2003)
33. LEE,T. Raymond and Blake E. Ashforth. “On The Meaning of Maslach’s Three Dimensions of Burnout” Journal of Applied Psychology, 75:6, (1990)

34. LITRELL, P.C and Other. The effects of principal support on special and general educators' stress, job satisfaction, school commitment, health and intent to stay in teaching. Remedial and Special Education, 15 (5), 297-310, (1994)
35. MASLACH, C. "Burnout: A Social Psychological Analysis, The Burnout Syndrome: Current Research, Theory and Interventions". Park Ridge, III, London House Management: 31-52. (1981)
36. MASLACH, C. "Burnout, The Cost of Caring". Englewood Cliffs, N.J : Prentice Hall. (1982)
37. MASLACH, C. JACKSON, S.E. "Maslach Burnout Inventory;" Press Palo Alto; CA. (1986)
38. MC INTEYRE T.C. The Effect of class size on perceptions of burnout by special education teachers; Mental Retardation and Learning Disability Bulletin; 11 (3) (142-145). (1983)
39. MC EVOY, M.A; NORDQUIST, V.M, CUNNINGHAM J.L. Regular and special education teachers' judgements about mentally retarded children in an integrated setting; American Journal of Mental Deficiency; 89 (2) (167-173). (1984)
40. MEIER, S. T. "Toward A Theory Of Burnout", Human Relations, 36, 10, 899-910, (1983)
41. MILLER, I. Katherine and Berth Harthman Ellis. "An Integrated Model Of Communication, Stress, And Burnout In The Workplace", Communication Research, 17:300, Jun (1990)

42. ÖRMEN, U. “Tükenmişlik Duygusu ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1992)
43. ÖZDAMAR, Kazım. “Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1” 5.Baskı. İstanbul, (2004).
44. ÖZER, R. “Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyi, Nedenleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1998)
45. PERLMAN, Baron and E. Alan HARTMAN. “Burnout: Summary and Future Research”, Human Relation, 35: 283-305, (1982)
46. SEĞMENLİ, S. “Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2001)
47. SILİĞ, A “Banka çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi” yüksek lisans tezi – Eskişehir. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (2003).
48. STRASMEIER W. Stress among teachers of children with mental handicaps; International Journal of Rehabilitation Research; 15 (3) (235-239). (1992)
49. SUCUOĞLU, B. ve KULOĞLU, N. “Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi”, Ankara: Türk Psikoloji Dergisi, Sayı 10-36, 44,60. (1996)

50. SULTANA, G. "Special Education Teachers Attrition in Kentucky and Its, Reports Research (143), Test For Questionnaires (160), Speeches or Meeting Papers (150) U. S. Kentucky ,(1996).
51. SURAN, B. G., SHERİDAN, E. P."Management Of Burnout: Training Psychologists In Professional Life Span Perspectives", Professional Psychology: Research And Practice. 15,6, 741-752, (1985.)
52. TMKAYA, S. "ğretmenlerdeki Tkenmişlik Grlen Psikolojik Belirtiler ve Başa ıkma Davranışları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: ukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1996)
53. TORUN,A. "Tkenmişlik,Aile Yapısı Ve Sosyal Destek İlişkileri zerine Bir İnceleme" Yayınlanmamış Doktora Tezi Marmara Üniversitesi,İstanbul.(1995)
54. STN, B. "Hemşirelerin Atılganlık Ve Tkenmişlik Düzeyleri", Yayınlanmamış Doktora Tezi,: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri ,Ankara (1995)
55. YILDIRIM, F."Banka alışanlarında İş Doyumu ve Algılanan Rol atışması İle Tkenmişlik Arasındaki İlişki", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara ,(1996.)
56. YILDIZ KIRILMAZ, A ÇELEN,  SARP, N "İlköğretimde alışan Bir ğretmen Grubunda Tkenmişlik Durumu Araştırması" . İlköğretim-Online 2 (1), sf 2-9 (2003)
57. ZABEL MK, Dettmer PA, ZABEL RH. Factors of emotional exhaustion, depersonalization and sense of accomplishment among teacher of the gifted. Gift ed Child Quartely,: 28 (2).(1984)

EK I
KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Açıklama:Bu anket,özel eğitim alanında görevli öğretmenlerin çeşitli nitelikleri hakkında bilgi toplamak amacı ile hazırlanmıştır.Elde edilen bilgiler sadece bu araştırma kapsamında kullanılacaktır ve araştırmacının dışında hiç kimse cevaplarınızı öğrenemeyecektir.

Sizden istenen aşağıdaki niteliklere ilişkin kendi durumunuza en uygun olan seçeneği belirleyerek, önündeki ilgili parantezin içerisine çarpı (x) işareti koymanızdır. Verdiğiniz cevaplar bizim için çok değerlidir.

Anketi içten ve samimi bir şekilde cevaplandırduğınız ve araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederiz.

Görev Yaptığınız Branş:

Görev Yaptığınız Okulun Bağlı Bulunduğu Kurum:

() Milli Eğitim Bakanlığı () Yüksek Öğretim Kurumu

1. Cinsiyetiniz
() Kadın () Erkek
2. Yaşınız
() 20-25 () 26-30 () 31-40 () 40 ve üstü
3. Medeni Durumunuz
() Evli () Bekar () Eşinden ayrılmış () Eşini kaybetmiş
4. Kaç çocuğunuz var?
() Hiç çocuğum yok () 2 ve daha az () 3 ve daha çok
5. Şuan çalışmakta olduğunuz alan?
() Zihinsel Engelliler () İşitme Engelliler
6. Toplam Çalışma Yılımız
() 1-5 () 6-10 () 11-15 () 16-20 () 20 ve üstü
7. Okuldaki Konumunuz?
() Müdür () Müdür Yardımcısı () Öğretmen
8. Mezun Olduğunuz Alan?
() Özel Eğitim () Diğer
9. Öğretmenlik Mesleğini İsteyerek mi Yapıyorsunuz?
() Evet () Hayır
10. Öğretmenlik Mesleğini Kendinize Uygun Buluyor musunuz?
() Evet () Hayır
11. Özel Eğitim Alanını İsteyerek mi Seçtiniz?
() Evet () Hayır
12. Yakın Akrabalarınız Arasında Özel Eğitime Muhtaç Biri var mı?
() Evet () Hayır
13. Sosyo- Ekonomik Durumunuz?
() Alt sosyo ekonomik () Orta sosyo ekonomik () Üst sosyo ekonomik
14. Çalıştığınız Ortamdan Memnun musunuz?
() Evet memnunum () Hayır memnun değilim
15. Çalışma Hayatında İş Arkadaşlarınızdan Destek Görüyor musunuz?
() Evet () Hayır
16. İdarecileriniz Yaptığınız İşle İlgili Olarak Sizi Takdir Ediyor mu?
() Evet () Hayır
17. Çalıştığınız Kurumda Ödül ve Ceza Sisteminin Adil Olarak İşlediğini Düşünüyor musunuz?
() Evet () Hayır
18. Sizce Mesleğinizin Toplumda Hak Ettiği Yeri Buluyor mu?
() Evet () Hayır
19. Sınıfınızda Kaç Öğrenciniz Var?
() 1-5 () 6-10 () 11- 15 () 15 ve üstü
20. Veliler İle İlgili Sorun Yaşıyor musunuz?
() Evet () Hayır

EK II

MBI

Açıklama: Elinizdeki ankette, insanların işle ilgili tutumlarını yansıtan ifadeler yer almaktadır. Sizden istenen, her bir ifade ile belirtilen durumu ne kadar sıklıkla yaşadığınızı belirtmenizdir. Bunun için, ifadelerin yanında “Hiçbir zaman”dan “Her zaman”a kadar uzanan 5 basamaklı bir ölçek verilmiştir Sizin o ifade ile ilgili yaşantınız hangi cevap basamağına daha uygun ise o basamağın altındaki kutuya bir (x) işareti koyunuz.

Bu ankette size verilen bazı cümlelerde “işim gereği karşılaştığım insanlar” ifadesi yer almaktadır. Sizde bu ifade ile karşılaştığınızda, kendi işiniz dolayısıyla hizmet verdiğiniz, sorunlarıyla uğraştığınız ya da işi yürütmek için muhatap olduğunuz insanları düşünün.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim

	Hiçbir zaman	Çok Nadir	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1-İşimden soğuduğumu hissediyorum.....	()	()	()	()	()
2-İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.	()	()	()	()	()
3-Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.	()	()	()	()	()
4-İşim gereği karşılaştığım insanların ne hissettiğini hemen anlarım.	()	()	()	()	()
5-İşim gereği karşılaştığım bazı kimselere sanki insan değillermiş gibi davrandığımı fark ediyorum.	()	()	()	()	()
6-Bütün gün insanlarla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı.....	()	()	()	()	()
7-İşim gereği karşılaştığım insanların sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.	()	()	()	()	()
8-Yaptığım işten yıldığımı hissediyorum.	()	()	()	()	()
9-Yaptığım iş sayesinde insanlara katkıda bulunduğuma inanıyorum.	()	()	()	()	()
10-Bu işte çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.	()	()	()	()	()
11-Bu işin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.....	()	()	()	()	()
12-Çok şeyler yapabilecek güçteyim.....	()	()	()	()	()
13-İşimin beni kısıtladığımı hissediyorum.	()	()	()	()	()
14-İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.	()	()	()	()	()
15-İşim gereği karşılaştığım insanlara ne olduğu umurumda değil.....	()	()	()	()	()
16-Doğrudan doğruya insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor.	()	()	()	()	()
17-İşim gereği karşılaştığım insanlarla aramda rahat bir hava yaratırım.....	()	()	()	()	()
18-İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissederim.	()	()	()	()	()
19-Bu işte birçok kayda değer başarı elde ettim.....	()	()	()	()	()
20-Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.....	()	()	()	()	()
21-İşimdeki duygusal sorunlara serin kanlılıkla yaklaşıyorum.	()	()	()	()	()
22-İşim gereği karşılaştığım insanların bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarını hissederim.....	()	()	()	()	()